

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Pavčina Vávrová

**Přístup ředitelů vybraných ZŠ na zařazení problematiky
mezigeneračního porozumění a setkávání, a ochrany práv
seniorů do RVP ZV**

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Přístup ředitelů vybraných ZŠ na zařazení problematiky mezigeneračního porozumění a setkávání, a ochrany práv seniorů do RVP ZV“ vypracovala samostatně a pod odborným dohledem vedoucí bakalářské práce, vždy jsem uvedla všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

Podpis.....

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych chtěla poděkovat JUDr. Zdence Novákové, Ph.D. za odborné vedení mojí bakalářské práce, za její vstřícný přístup, trpělivost, ochotu a cenné rady. Mé díky patří také respondentům, kteří mi věnovali svůj čas a umožnili mi tak zrealizovat praktickou část této práce.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Pavčina Vávrová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce	JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Přístup ředitelů vybraných ZŠ na zařazení problematiky mezigeneračního porozumění a setkávání, a ochrany práv seniorů do RVP ZV
Název v angličtině:	The access selected directors of elementary schools to include the issue of intergenerational communication and meetings, and protection of the rights of senior citizens into RVP ZV.
Anotace práce:	Mezigenerační komunikace a setkávání je důležitým tématem, které s ohledem na stárnutí generace bude stále aktuálnější. Hlavním cílem praktické části je pomocí rozhovorů s řediteli vybraných základních škol zjistit, jaký je jejich přístup k zařazení problematiky mezigeneračního porozumění a setkávání, a ochrany práv seniorů do RVP ZV. V teoretické části se budu věnovat mezigenerační komunikaci, ochraně práv seniorů a rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání.
Klíčová slova:	Mezigenerační komunikace, setkávání, práva seniorů
Anotace v angličtině:	Intergenerational communication and meetings is an important topic that, with regard to the aging generation will be increasingly relevant. The main aim of the practical part through interviews with the directors of selected elementary schools to find out what is their opinion of include the issue of intergenerational communication and meetings, and protection of the rights of senior citizens into RVP ZV. The theoretical part will be paid to intergenerational communication, protection of the rights of senior citizens and Framework educational program for elementary education.
Klíčová slova v angličtině:	Intergenerational communication, meetings, the rights of the seniors
Přílohy vázané v práci:	Otázky rozhovoru, přepisy rozhovorů, pomocná mapa pro vyhodnocení rozhovorů
Rozsah práce:	63 + 18
Jazyk práce:	čeština

Obsah

<u>ÚVOD.....</u>	<u>7</u>
<u>Teoretická část.....</u>	<u>9</u>
<u>1 VYMEZENÍ POJMŮ.....</u>	<u>10</u>
<u>1.1 Stáří.....</u>	<u>10</u>
<u>1.2 Senior.....</u>	<u>10</u>
<u>1.3 Generace.....</u>	<u>10</u>
<u>1.4 Lidská práva.....</u>	<u>11</u>
<u>1.5 Shrnutí kapitoly.....</u>	<u>11</u>
<u>2 MEZIGENERAČNÍ KOMUNIKACE A POROZUMĚNÍ.....</u>	<u>12</u>
<u>2.1 Komunikace.....</u>	<u>12</u>
<u>2.2 Mezigenerační komunikace.....</u>	<u>12</u>
<u>2.3 Mezigenerační nedorozumění.....</u>	<u>13</u>
<u>2.4 Příprava nejen na stáří.....</u>	<u>14</u>
<u>2.5 Výchova.....</u>	<u>14</u>
<u>2.6 Domov, jako místo mezigeneračního setkávání.....</u>	<u>15</u>
<u>2.7 Škola, jako instituce zajišťující mezigenerační setkávání.....</u>	<u>15</u>
<u>2.8 Shrnutí kapitoly.....</u>	<u>16</u>
<u>3 PRÁVNÍ NORMY.....</u>	<u>17</u>
<u>3.1 Shromáždění a konference na mezinárodní úrovni.....</u>	<u>17</u>
<u>3.2 Národní plán přípravy na stárnutí.....</u>	<u>18</u>
<u>3.3 Právní normy v České republice.....</u>	<u>19</u>
<u>3.4 Aktuálně.....</u>	<u>24</u>
<u>3.5 Shrnutí kapitoly.....</u>	<u>25</u>
<u>4 ŠKOLSKÁ LEGISLATIVA.....</u>	<u>26</u>
<u>4.1 Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).....</u>	<u>26</u>
<u>4.2 Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílá kniha).....</u>	<u>27</u>
<u>4.3 Rámcový vzdělávací program (RVP).....</u>	<u>27</u>
<u>4.4 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV).....</u>	<u>28</u>
<u>4.5 Školní vzdělávací program (ŠVP).....</u>	<u>31</u>
<u>4.6 Ředitel školy.....</u>	<u>31</u>
<u>4.7 Shrnutí kapitoly.....</u>	<u>32</u>
<u>Praktická část.....</u>	<u>33</u>
<u>5 METODOLOGIE.....</u>	<u>34</u>
<u>5.1 Cíle práce.....</u>	<u>34</u>

5.2 Výzkumná strategie a metoda sběru dat.....	36
5.3 Výběr respondentů.....	37
5.4 Výzkumný vzorek.....	38
5.5 Pilotní studie.....	39
5.6 Realizace a postup sběru dat.....	40
5.7 Charakteristika zpracování dat.....	41
5.8 Etické aspekty výzkumu.....	42
5.9 Limity a možná zkreslení výzkumu.....	43
5.10 Návrh dalších výzkumů.....	43
5.11 Shrnutí kapitoly.....	44
6 VÝSLEDNÁ ZJIŠTĚNÍ.....	45
6.1 Přehled výsledných zjištění dle jednotlivých výzkumných cílů a otázek.....	45
6.2 Závěrečná diskuze.....	52
6.3 Shrnutí kapitoly.....	53
ZÁVĚR.....	54
Seznam použitých zkratk.....	55
Literatura.....	56
Seznam příloh.....	63

ÚVOD

Ať už se v životě pouštíme do čehokoli, velikou roli hraje to, jaký postoj k tomu zaujmeme, co nás motivuje. Proto jsem chtěla svoji práci zaměřit na téma, které mi bude blízké. Na něco s čím mám vlastní zkušenost, o čem se chci dozvědět více. Téma aktuální, s nímž se v různých souvislostech můžeme setkat dennodenně. Tím beze sporu mezigenerační problematika je. Jsem doslova a do písmene obklopena seniory a dětmi. Rodiče, známí, bývalý kolegové a kolegyně a dokonce i někteří z mých dobrých přátel jsou již v seniorském věku. Mám dvě dcery, neteře, synovce, jsem v častém kontaktu s dětmi svých známých. Dva roky jsem také pracovala s dětmi v rámci volnočasové aktivity. Obě tyto skupiny jsou mi velmi blízké, proto je moje práce věnována právě jim. To že populace stárne a nadále stárnout bude, je všeobecně známý fakt. Že se objevují problémy v mezigeneračním soužití a tím vyvstávají nové otázky, které by měla společnost řešit, se také ví. Trendem posledních let bylo na seniory pohlížet, jako na někoho, kdo tu překáží, kdo je neužitečný, neproduktivní a pouze čerpá finance ze státního rozpočtu, které by se zajisté dali využít nějakým mnohem lepším způsobem. Tím se v mladé generaci vypěstovala neúcta, a v těch horších případech až nenávisť ke stáří. Případy nedůstojného zacházení se objevují dnes a denně. O nečestných praktikách různých obchodníků a poskytovatelů služeb, kteří se cíleně na generaci seniorů zaměřují, slyšel každý z nás.

Dříve bylo běžné, že spolu žilo více generací, nebo pravidelně docházelo k jejich setkávání. Já sama jsem jako malá trávila čas, kdy rodiče pracovali, u svého dědečka. Jemu vděčím za spoustu neocenitelných rad, kterými mě do života vybavil. Za zkušenosti, které se mi svým chováním snažil předat. Byl pro mě velkým vzorem. Moje dcery od mala to stejné zažívají s mými rodiči. Komunikace s generací seniorů je pro ně běžnou každodenní praxí. Díky tomu mají jasnou představu o tom, jaká tahle pro ně nejen věkově rozdílná generace vlastně je. Dnes tu namísto dřívějšího modelu širší rodiny máme rodinu nukleární. To co děti přirozeně pochytily doma (vzájemná pomoc, podpora, úcta ke stáří) se nyní musí učit. Ve vzdělávání dětí se věnuje pozornost celé řadě dovedností a rozvoji jejich kompetencí, tak aby co nejvíce vyhovovaly požadavkům na život v dnešním světě. Je zajisté důležité, věnovat se oblastem, jako jsou informační a komunikační technologie.

Bez nich už si svůj každodenní život představit nedokážeme. Určitě je dobré věnovat se i mediální výchově, kterou RVP do klíčových kompetencí také zahrnuje. Média nás obklopují ze všech stran, a pro děti je nezbytné se s nimi naučit pracovat, tak aby je uměly vhodným způsobem využívat a nenechaly se jimi manipulovat. Důležitost dalších vzdělávacích oblastí si nedovolím posuzovat. Nejsem odborník a tohle mi nenáleží. Není to ani cílem mojí práce. Co si dovolím poznamenat - je nutnost neustále rozvíjet mezilidské vztahy. Jak se říká - všechno je o lidech. Každý z nás má s tímto za dobu svého života určitě bohaté zkušenosti. Lidská rozdílnost, jedinečnost, způsob prožívání a chování k ostatním je to, co dělá svět takovým, jakým je. A to jestli se mezilidské vztahy budou zlepšovat nebo zhoršovat se bude odvíjet od toho, jakou generaci vychováme, jaké hodnoty jí předáme. Proto bychom na to určitě ani v rámci vzdělávacích programů neměli zapomínat. Věřím, že pokud by se našly možnosti, jak tyto dvě generace pomocí spolupráce propojit, bylo by to přínosem jak pro děti tak i pro seniory. Každá z těchto skupin v sobě totiž ukrývá velký potenciál k obohacení té druhé.

Teoretická část

1 VYMEZENÍ POJMŮ

Než se dostanu k samotnému tématu této práce chtěla bych vymezit pojmy, se kterými se při čtení následujících stran budete setkávat. Ty se totiž mohou v jednotlivých pojetích lišit.

1.1 Stáří

„Jde o poslední vývojovou etapu, která uzavírá, završuje lidský život“ (Čevela, Kalvach, Čeledová 2012, s. 19). S tímto souhlasí také Mlýnková (srov. 2011, s. 13). Stáří jako poslední životní fázi uvádí i Jandourek (srov. 2001, s. 237). Vzhledem k velkým individuálním rozdílům mezi jednotlivci se nedá přesně vymezit pouze věkem. Definice, které uvádějí počet let vznikly až v moderní společnosti. Dříve se vycházelo spíše ze vzhledu jedince a změn jeho schopností. Pokud chceme stáří definovat blíže a podrobněji, měli bychom si nejprve zvolit z jakého úhlu pohledu na něho budeme nahlížet. Zda nám jde o stáří psychické, sociální či biologické.

1.2 Senior

Vymezení staršího člověka Hrozenská s Dvořáčkovou (srov. 2013, s. 12) vidí z gerontologického pohledu jako dosti variabilní. Mezi jednotlivci stejného věku jsou mnohdy veliké rozdíly často vyplývající ze zdravotního stavu. Významným hlediskem pro vnímání seniora je také pohled společnosti na něj. O století dříve byl už za staršího považován člověk kolem věku čtyřiceti let. Sak s Kolesárovou (srov. 2012, s. 14) se nad tímto také ve svojí knize zamýšleli. Zajímavé je jejich srovnání dnešních seniorů se seniory na začátku minulého století. Lišili se nejen v tom, jak se oblékali. Naprosto odlišný byl i jejich životní styl. Především by se ale většina seniorů věku, kterého se dožívá dnes, vůbec nedožila.

1.3 Generace

Dle Jandourka (srov. 2001, s. 91) jde o uskupení lidí příbuzného věku či ročníku jejichž socializace proběhla v podobných kulturních a historických podmínkách nebo

společně zažili podobnou historickou událost. „*Generace je formována významnou společenskou událostí historického významu, která se promítá do změn politického systému, sociální struktury, životního stylu, společenských vztahů atd.*“ (Sak, Kolesárová 2012, s. 36). Malina (srov. 2009, s. 1302) upozorňuje, že lze generaci také chápat jako potomstvo jedněch rodičů.

1.4 Lidská práva

Jak uvádí Jandourek (srov. 2001, s. 191) jde práva, která jsou člověku připsána dle příslušnosti k rodu lidskému. Tato práva mohou být pojata buď jako samozřejmá či jsou upravena v liberální koncepci lidských práv.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993. Sb, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, jako součásti ústavního pořádku České republiky (dále jen „LZPS“) uvádí: „*Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.*“

1.5 Shrnutí kapitoly

Cílem této kapitoly bylo přiblížit vymezení základních pojmů, které budou v této bakalářské práci užívány. Dalším důležitým pojmem, který ve své práci budu často používat je „komunikace“. K jejímu vymezení se však dostanu přímo v kapitole Mezigenerační komunikace a porozumění.

2 MEZIGENERAČNÍ KOMUNIKACE A POROZUMĚNÍ

V této kapitole se pokusím přiblížit mezigenerační porozumění, ať už v rodinách či školách. V jeho rozvíjení osobně vidím velkou důležitost. Pokusím se také nastínit možnosti spolupráce školských zařízení se seniory. Část kapitoly jsem věnuji komunikaci. Právě na ní veškeré vztahy a porozumění stojí.

2.1 Komunikace

Mezilidské vztahy jsou velmi důležité a dotýkají se nás všech. Různou intenzitou na náš život působí neustále. Pokud chci poukázat na mezigenerační porozumění, nelze než začít komunikací. Ta je základem každého mezilidského vztahu. Bez ní si život představit nedokážeme. Na ní jsou založeny všechny vztahy, které okolo sebe máme. To jak kvalitní komunikace je, závisí na mnoha okolnostech. Zajisté tím nejpodstatnějším je osobnost komunikujícího. Jak už jsem se nespočetně krát za svůj život mohla přesvědčit, je opravdu všechno „o lidech“. Vždyť právě to jaký člověk je, se odráží ve všem co se ve vztazích a v komunikaci okolo nás děje. Jak uvádí Hayesová (srov. 2009, s. 29) s druhými komunikujeme nebo od nich můžeme přijímat zprávy písemně, řečí a také za pomoci dalších neverbálních komunikačních signálů.

„Komunikace ve smyslu sociálním, je odvozována z latinského „communicare“, což se rozumí jako „communem reddere“, tedy činiti společným a nese v sobě význam vzájemného společného sdělování. Ještě hlubší význam pojmu komunikace je obsažen v latinské větě „communicare est multum dare“, „komunikovat znamená mnoho dávat“ (Jirásková, 2005, s. 73).

Dle Špatenkové a Bolomské (srov. 2011, s. 44) se nejobecněji pod termínem komunikace skrývá vše, co si mezi sebou navzájem lidé sdělují. Výše uvedené platí ve vztazích a komunikaci všeobecně, já se budu nadále držet tématu mojí práce a zaměřím se na vztahy mezigenerační.

2.2 Mezigenerační komunikace

Jak uvádí Jirásková (srov. 2005, s. 182) teorii komunikace lze nastudovat z nespočetných knih. V reálném životě je ale vše jinak. Také (srov. 2005, s. 70) poukazuje

na důležitost mezigenerační komunikace. Ta by podle ní měla být jednou z priorit pojetí našeho vzdělávání. Základ mezigenerační komunikace by ideálně měl být položen již v rámci rodiny. Tak aby se s ní děti setkávaly již od svého raného věku. Dle Cibulce (srov. 1980, s. 54) vztahy mezi generacemi značně ovlivňuje a do celkové atmosféry v rodině vstupuje to, jací jedinci ji tvoří. *„Komunikace zvýrazňuje jak pozitivní, tak negativní prvky zakotvené v rodině a je ukazatelem celkové kvality rodiny“* (Cibulec 1980, s. 55).

Specifiky v komunikaci mezi mladší a starší generací se zabývá také Plaňava (srov. 2005, s. 109 – 112). Z pozice seniora (sám v seniorském věku již je) doporučuje osvědčená konverzační témata a radí, kterým je naopak lepší se vyhnout. S lehkostí a humorem přesto ale velmi výstižně kapitulu o komunikaci se seniory zakončuje: *„Jak že se seniory a seniorkami mluvit? Hlavně pomalu, za druhé hlasitě a za třetí často“* (Plaňava 2005, s. 113).

2.3 Mezigenerační nedorozumění

Každá komunikace i ta mezigenerační sebou může nést nedorozumění. Jirásková uvádí, že většina mezigeneračních sporů vychází (srov. 2005, s. 26) z pokřivených názorů na jinou generaci. Ty mají tendenci stávat se obecně platnými pravdami.

Pelikán (srov. 1997, s. 9) jako možné mezigenerační nedorozumění vidí v tom, že generace žijí v různém čase. Čas, který pro jedny byl žhavou současností je pro druhé nepoznanou minulostí. Dle Cibulce (srov. 1980, s. 105) do popředí mezigeneračních konfliktů vstupuje životní styl. Ten má každá generace většinou velmi odlišný. Často spory také pramení v takových věcech, jakými jsou vedení domácnosti, výchova dětí, způsob trávení volného času. K mezigeneračnímu nedorozumění docházelo a bude docházet v každé době a v každé společnosti. Díky odlišnosti životních stylů a postojů k základním hodnotám jednotlivých generací to ani jinak být zřejmě nemůže. Tyhle „spory“ patří k přirozené součásti lidského bytí. Důležité je, aby mezigenerační nedorozumění nenabíralo na hloubce a intenzitě. Způsob jak tomu nejen zabránit, ale také přispět k postupnému zlepšování situace vidím v posilování mezigenerační komunikace.

A kde jinde bychom s ním měli začít než u dětí? Vždyť právě ony budou těmi, kdo vychovává další generaci. U dětí vše začíná. Od nich se vše odvíjí.

2.4 Příprava nejen na stáří

„Vážení junioři a juniorky, na setkávání s námi si udělejte čas, mějte trpělivost i dobrou vůli. Neboť vezte: Co jste vy, byli jsme ještě nedávno my; a co jsme teď my, budete i vy – a to brzy, čas příšerně letí, což se vám teď nezdá, my to však už víme zcela jistě“ (Plaňava 2005, s. 113).

To že by se lidé na stáří měli připravovat, je další ze všeobecně známých pravd. Ve svojí publikaci se tímto tématem zabývá také Haškovcová. Dle ní (srov. 2010, s.173) by příprava na stáří měla být dlouhodobá, střednědobá a krátkodobá. Nebudu zde rozepisovat, na co by se v které z nich mělo přesně připravovat. To do mojí práce úplně nepatří. Důvod proč toto zmiňuji, je příprava dlouhodobá, kterou Haškovcová (srov. 2010, s. 174) pojímá jako synonymum pro přípravu celoživotní, která by měla být součástí každé výchovy a vzdělání. *„Nejprve lze jistě využít pevných citových vazeb prarodičů s vnoučaty a v celém období školních let posilovat pozitivní obraz stáří“* (Haškovcová, 2010 s. 174).

Důležité je, aby v tomto dále pokračovali učitelé jak v mateřských, základních tak i středních školách. V jejich silách je, vhodným způsobem na děti působit a vést je k úctě ke starším lidem.

2.5 Výchova

Pro nás je důležité, abychom si uvědomily že: *„Žijeme dnes a právě dnes, ale naše děti tu budou ještě o pár let déle než my, a proto při přemýšlení o jejich výchově je nutno brát v úvahu nejen dobu, kterou prožíváme, ale tak trochu jako prognostici i tu, pro kterou je připravujeme“* (Pelikán, 1997, s. 7). S tím souhlasí také Matějček (srov. 1989, s. 325), když uvádí, že rodiče vždy připravují generaci svých dětí pro dobu, kterou sami neznají. Žijeme v rychle měnícím se světě a toto bychom ve své výchově zajisté měli zohlednit, abychom mladou generaci na tuto skutečnost dokázali dobře připravit. Dle Matějčka (srov. 1989, s. 51) v rodině dítě poznává názory a myšlenky svých nejbližších. To jaká

byla výchova jedné generace se projeví až v generaci následující a ještě i v těch dalších. Cibulec (srov. 1980, s. 152) ve své knize již před třiceti pěti lety upozornil na to, že se z našich rodin čím dál více vytrácí citová výchova dítěte. Příčinu vidí v důsledcích civilizace, ve které žijeme – civilizace preferující materiální hodnoty. Výchovu dětí založenou na citové vazbě shledává důležitou také Jirásková (srov. 2005, s. 196).

2.6 Domov, jako místo mezigeneračního setkávání

Na domov můžeme pohlížet z mnoha různých úhlů pohledů. Každý si po vyslovení tohoto slova může vybavit něco jiného. Pro někoho je symbolem bezpečí. Pro jiného zázemím, kam se vždycky může vrátit. Pro dalšího něco nedosažitelného – něco, co nikdy vlastně neměl. Zdaleka není jen místem, kde se můžeme nacházet fyzicky. Jeho význam je mnohem hlubší.

„Domov je nesmírně vzácná a důležitá věc. A kdo by neznal tu hřejivou vzpomínku, nad kterou snad není vzácnější a milejší pro každého, kdo domov měl. A kdo ho neměl – byl jistě o mnohé ochuzen“ (Matějček 1989, s. 175).

Haškovcová (srov. 2010, s. 331) krásně vystihuje, že domov není pouze byt, ale i celé okolí se všemi sociálními vazbami. *„Do atmosféry domova patří i prarodiče“* (Bílý 1995, s. 183). Jejich přínos není pouze v zajištění hlídání vnoučat (což samo o sobě je velkou nejen ekonomickou ale především morální hodnotou), jsou v rodinách důležitým prvkem při předávání tradic a posilování emočních vazeb (srov. Čevela, Kalvach, Čeledová 2012, s. 92). Právě domov by měl být prvním místem, kde by k mezigeneračnímu setkávání mělo dojít. Místem kde začíná proces výchovy, ať už je rodina v něm žijící fungující či ne.

2.7 Škola, jako instituce zajišťující mezigenerační setkávání

To co bylo dříve běžné, přirozeně se zažívalo a učilo v rodinách, dnes už není. Prakticky je nemožné, aby všechno na svoje bedra přebrala instituce, jako je škola. Pokud ale chceme, aby se mezigenerační porozumění a komunikace začaly zlepšovat, je to zřejmě v mnoha případech jediný způsob, jak alespoň částečně dětem předat to, co dříve zajistila rodina.

Špatenková s Bolomskou (srov. 2011, s. 38, 39) nás informují o spolupráci, která funguje mezi některými institucemi pro seniory a žáky základních škol. Převážně spočívá ve vystoupení dětí ke dni seniorů nebo o Vánocích. Bohužel jen málokdy spolupráce překročí tuhle hranici. Přitom by prohloubení vzájemné spolupráce a komunikace mohlo být velkým přínosem, jak pro seniory, tak i pro děti. Z vyprávění starých lidí se mohou dozvědět nejen o jejich životě, ale také o době, ve které žili. Tu díky tomu můžou poznat ze slov opravdových pamětníků a nejen z hodin dějepisu (někdy velmi nudných). „*Děti se tak učí oceňovat kvality starých lidí a senioři zase zjišťují, že mladá generace není pouze »nevyčválanou bandou výrostků«*“ (Špatenková, Bolomská, 2011, s. 39).

Jak uvádí také Matějček (srov. 1995, s. 43) staří lidé jsou díky svým životním zkušenostem pro děti velmi významným psychologickým faktorem. Školská zařízení hrají důležitou roli při posilování mezigeneračních vztahů.

Mohou podporovat například mezigenerační setkávání, podílet se na takzvaném projektu časové banky. Jejím úkolem je zajistit a zprostředkovat možnou vzájemnou výpomoc, založenou na rozdílných možnostech a dovednostech. Starší lidé jsou pro společnost velkým přínosem nejen díky předávání znalostí mladším generacím, ale také ve vztahu k vykonávání odborných pracovních činností v rámci různých profesí (www.mpsv.cz).

2.8 Shrnutí kapitoly

V této kapitole jsem se zabývala komunikací, mezigeneračním porozuměním i nedorozuměním. To jsou podle mého názoru podtémata, která úzce souvisejí s hlavním tématem mé práce, a nelze je vynechat. Na konferenci s názvem Senioři – naše šance, která se zabývala vztahem společnosti k seniorům (konala se 19. května 2008 v Lichtenštejnském paláci v Praze), upozornil Petr Nečas na trend posledních let, kdy se na stále rostoucí počet seniorů pohlíželo jako na hrozbu. A málo se už přemýšlelo o tom, jaký přínos by pro společnost mohli mít (www.mpsv.cz). Z toho vzniklo nejen mezigenerační nedorozumění, ale v některých případech až mezigenerační nenávisť. Začaly se šířit různé neetické praktiky zaměřené na starší generaci. Chyběla legislativa, která by seniorům v takových případech pomohla. Jak už jsem uvedla výše vše začíná a odvíjí se od dětí. U nich je nutné začít, pokud v následujících letech chceme něco změnit k lepšímu.

3 PRÁVNÍ NORMY

„Každý člověk stárne.“ (Haškovcová, 2010, s. 16). Toto tvrzení je zajisté nám všeobecně známé. S faktem že populace stárne, se na různých úrovních zabývají odborníci již od osmdesátých let dvacátého století. Tahle skutečnost se totiž dotýká všech oblastí lidského života a bude mít čím dál větší vliv na utváření celé společnosti.

V mojí práci, vzhledem k jejímu rozsahu, není možné poskytnout úplný, přesný a podrobný přehled všech mezinárodních dokumentů a právních norem České republiky, které se stárnutím populace zabývají. V následujících řádcích chci poskytnout alespoň přehled těch nejdůležitějších dokumentů a aktivit (ať národních či nadnárodních), které se k této problematice vztahují.

3.1 Shromáždění a konference na mezinárodní úrovni

„Svět prochází nebývalými demografickými změnami. Do roku 2050 se počet seniorů zvýší z dnešních 600 milionů na téměř 2 miliardy. Za méně než 50 let bude na světě poprvé v historii více lidí starších 60 let než dětí pod 15 let...“ (www.prolekare.cz). Jedná se o slova sedmého generálního tajemníka Organizace spojených národů (dále jen OSN) Kofiho Annana, která pronesl na 2. světovém shromáždění OSN o problematice stárnutí. Toto shromáždění se uskutečnilo v Madridu v roce 2002. Z citovaného vyplývá, že seniory nelze považovat za minoritní skupinu, ale za skupinu stávající se čím dál více majoritní (www.prolekare.cz).

První shromáždění OSN o problematice stárnutí se konalo již v roce 1982 ve Vídni. Haškovcová (srov. 2010, s. 88) popisuje zajímavé okolnosti, ke kterým došlo v roce 1982. Experti Světové zdravotnické organizace přišli s návrhem, aby byl tento rok vyhlášen Mezinárodním rokem stáří. Nakonec se tak nestalo. V tehdejší komunistickém Československu však došlo ke kuriózní chybě, kdy zaměstnanec Československé tiskové kanceláře chybně přeložil zprávu světové agentury a z věty - že „by mohl“ být rok 1982 vyhlášen Mezinárodním rokem stáří, vytvořil větu, ze které vyplývalo, že se tak stalo, a tento rok „je“ vyhlášen Mezinárodním rokem stáří. Tuto zprávu následně přebrala další periodika. Tomuto pánovi vlastně můžeme poděkovat za to, že se seniorská problematika stala v tehdejší Československu velmi populární. Rok 1982 byl u nás vyhlášen Rokem

úcty ke starším. Na uskutečnění návrhu Světové zdravotnické organizace sice nedošlo, ale na její popud se na 33. zasedání OSN rozhodlo o svolání 1. Světového zasedání o stárnutí, které se uskutečnilo ještě téhož roku ve Vídni.

Výsledkem tohoto zasedání byl Vídeňský mezinárodní akční plán stárnutí, který zde OSN přijala. Je to první mezinárodní dokument, který byl ohledně problematiky stárnutí populace přijat. V roce 1991 byly Valným shromážděním OSN přijaty zásady pro seniory. Prostřednictvím nich byly vyzvány jednotlivé vlády k tomu, aby do svých národních programů tyto zásady začlenily. Týkaly se pěti základních oblastí vztahujících se k postavení seniorů: nezávislost, péče o seniory, seberealizace, zapojení do společnosti a lidská důstojnost seniorů.

Mezinárodního roku seniorů se Světová zdravotnická organizace dočkala až po sedmnácti letech – kdy rok 1999 byl Valným shromážděním OSN vyhlášen Rokem seniorů. V tomto roce byla také na světové konferenci o stárnutí přijata Montrealská deklarace. Ta konstatuje, že se staří lidé mají právo plně účastnit politického procesu ve svých zemích, mají právo na důstojnost a respekt. Součástí Montrealské deklarace je výzva, která Spojené národy vyzývá k tomu, aby byly otázky ohledně stárnutí systematicky včleněny do všech činností orgánů OSN (www.prolekare.cz). V témže roce se v naší republice konkrétně v Kroměříži konala již VIII. konference Klubu UNESCO (organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu – United Nations Scientific and Cultural Organization).

Pro tentokrát byl tématem konference Svět seniorů. Hovořilo se zde o problematice lidských práv a také o životě starých lidí v České republice. Poprvé došlo také na diskuzi na téma image seniorů v českých médiích, jak uvádí Haškovcová (srov. 2010, s.91). Druhé Světové shromáždění o stárnutí se konalo v roce 2002 v Madridu. Jeho výsledkem byl Madridský plán pro problematiku stárnutí. Ten navazuje na Zásady OSN pro seniory a věnuje se jim podrobněji. Oproti původnímu se také více zaměřuje na rozvojové země.

3.2 Národní plán přípravy na stárnutí

Na základě výše uvedených dokumentů přijala naše vláda v roce 2002 Národní plán přípravy na stárnutí pro období 2003 až 2007 (jednalo se o usnesení vlády č. 485 ze dne 15.května 2002). Následně Národní program pro přípravu na stárnutí na léta 2008 –

2012. Jedná se o usnesení vlády České republiky č. 8/2008 ze dne 9. ledna 2008. Tímto usnesením také ukládá jednotlivým ministerstvům vypracovat programy přípravy na stárnutí populace (www.vlada.cz). K aktuálnímu Národnímu programu přípravy na stárnutí pro období 2013-2017 se dostanu ještě později v této kapitole.

Na důležitou nadnárodní organizaci, která spolupracovala na všech výše uvedených aktivitách, nás upozorňuje Haškovcová (srov. 2010, s. 92). Jedná se o Evropský svaz starší generace dále jen EURAG. Tuto organizaci založenou v roce 1962 dnes tvoří 132 členský organizací z celkem 31 států Evropy a to včetně České republiky. Počínem této organizace je mimo jiné i vydání Charty seniorů. Od roku 2009 má EURAG status pozorovatele Rady Evropy a slouží také jako poradce pro Hospodářský a sociální výbor OSN. Jeho posláním je především utváření vhodných podmínek pro důstojný život seniorů a jejich začlenění do společnosti (www.rscr.cz).

3.3 Právní normy v České republice

V následujících řádcích poskytnu přehled jednotlivých právních norem, které v sobě přímo nebo nepřímo ochranu práv seniorů zahrnují.

Listina základních práv a svobod

LZPS č. 2/1993 Sb. je součástí ústavního pořádku České republiky. Z tohoto právního předpisu ve vztahu k seniorům vyplývá záruka nedotknutelnosti jejich osoby, soukromí, právo na zachování osobní cti, dobré pověsti a jména. Mezi další základní práva a svobody pak lze zařadit svobodu slova, myšlení a vyznání. Dle hlavy IV. LZPS se seniorů v oblasti sociálních práv týká právo na provozování hospodářské činnosti, právo podnikat, možnost získat prostředky pro svoje potřeby prací bez jakékoli věkové diskriminace, právo na ohodnocení jako každý jiný zaměstnanec. Občan který dosáhne seniorského věku má právo na přiměřené hmotné zabezpečení stejně tak i na pomoc, která je nezbytná pro zajištění jeho základních životních podmínek. Další z práv které ve článku 31 LZPS upravuje, je právo na ochranu zdraví, bezplatnou zdravotní péči a potřebné zdravotní pomůcky.

Charta základních práv a svobod Evropské unie

Přímo seniorům je věnován článek 25 Charty základních práv a svobod Evropské unie: „ *Unie uznává a respektuje práva seniorů na důstojný život, nezávislost a účast na společenském a kulturním životě.* “ Ve článku 21, který se věnuje zákazu diskriminace je ve výčtu diskriminací mimo jiné uveden i zákaz diskriminace z důvodu věku.

Občanský zákoník

Co se týká zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku je zde jako v předchozích právních předpisech brán senior jako občan České republiky, tudíž se na něho vztahují všechna práva, které občanský zákoník upravuje.

Zákon o soudních poplatcích

Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích upravuje v §11 osvobození od soudních poplatků a to dle povahy projednávané věci nebo dle povahy účastníka. Senior může požádat soud o osvobození od soudního poplatku a to v případě, že došlo ke splnění zákonných podmínek. Jakožto účastník řízení může být senior od soudních poplatků osvobozen v následujících věcech - navrhovatel v řízení:

- o určení výživného (včetně zvýšení)
- o náhradu škody na zdraví, věcech, která vznikla z důvodu ublížení na zdraví
- o náhradu škody za pracovní úraz nebo nemoc z povolání
- o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti

Dle povahy věci může být senior osvobozen od soudních poplatků v těchto případech řízení:

- opatrovnická řízení
- řízení o důchodovém zabezpečení, zvláštním příspěvku k důchodu, příplatku k důchodu, pojistném na zdravotním, sociálním zabezpečení, pomoci v hmotné nouzi a o státních dávkách
- řízení ve věcech týkajících se dědictví v prvním stupni
- vzájemné vyživovací povinnosti (rodiče a děti)
- svéprávnost

- řízení o náhradě škody, která byla způsobena při výkonu veřejné moci díky nezákonnému rozhodnutí nebo nesprávnému úřednímu postupu (www.seniori.charita.cz).

Antidiskriminace seniorů - Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)

Vzhledem ke zvyšujícímu počtu seniorů se téma jejich diskriminace stává stále citlivějším a to zejména v oblasti sociální, zdravotní péče, pracovně právních vztahů. Proto nastala nutnost tuto otázku řešit a upravit v jednotlivých právních normách (www.seniori.charita.cz).

Než se dostanu přímo k zákonu o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (tzv. antidiskriminačnímu zákonu) z roku 2009, chtěla bych zmínit okolnost, která jeho přijetí předcházela. V roce 2006 byl přijat nový zákoník práce. Ten se v souvislosti s ochranou před diskriminací v pracovně právních vztazích odvolával na antidiskriminační zákon, který v tu dobu ještě neexistoval. Což zákonodárcům vytkl ve svém nálezu Ústavní soud (www.seniori.charita.cz). S tímto nálezem také souhlasila Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů (dále jen KZPS): „*Stanovisko KZPS souhlasí s argumenty ke způsobu přijetí zákoníku práce. Zákon byl přijat uspěchaně bez zřetele na argumenty oponentů a bez vazby na související právní předpisy; a to např. v otázce rovného zacházení a zákazu diskriminace v pracovně právních vztazích*“ (Nález č. 116/2008 Sb. bod 58, str. 1430). V důsledku toho došlo k úpravě nového zákoníku práce a následně v roce 2009 k přijetí antidiskriminačního zákona č. 198/2009 Sb.

Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon) č. 198/2009 Sb. v sobě zahrnuje příslušné předpisy Evropských společenství. V §1 vymezuje právo na rovné zacházení a zákaz diskriminace v návaznosti na Listinu základních práv a svobod a mezinárodní smlouvy. V hlavě druhé upravuje právní prostředky ochrany před diskriminací. V části druhé až sedmé nalezneme přesný výčet zákonů a jejich změn, ke kterým tímto zákonem dochází.

Zákoník práce

V tomto zákoně č. 262/2006 Sb. bych ráda opět poukázala na rovné zacházení a zákaz diskriminace, který je podrobně upraven v Hlavě IV. §16 odstavec 1 a 2. Odstavec třetí vymezuje rozdílné zacházení, které se za diskriminaci nepovažuje.

Zákon o inspekci práce

Jedná se o zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce. Tak jako u zákoníku práce zde chci v souvislosti s ochranou práv seniorů podotknout zákaz diskriminace. Ten je v tomto zákoně upraven v §11 odstavci 1 písmene a, b – přestupky na úseku rovného zacházení:

„Fyzická osoba se dopustí přestupku na úseku rovného zacházení tím, že:

- a) nezajistí rovné zacházení se všemi zaměstnanci, pokud jde o jejich pracovní podmínky, odměňování za práci a poskytování jiných peněžitých plnění a plnění peněžité hodnoty, a odbornou přípravu a příležitost dosáhnout funkčního nebo jiného postupu v zaměstnání*
- b) diskriminuje zaměstnance“* (§16 zákoníku práce – jak jsem již zmínila výše).

Domácí násilí

Vedle diskriminace z důvodu věku je ožehavým tématem domácí násilí. V případě seniorů jde o trestný čin, vzhledem k jejich větší závislosti a nemohoucnosti, zvláště nebezpečný. Navíc skutečnost, že nejčastěji bývají týráni vlastními dětmi či blízkou rodinou, komplikuje ochotu seniorů trestný čin oznámit (www.seniori.charita.cz).

„Pod pojmem domácí násilí se myslí vždy jednostranný násilný akt, při kterém nikdy nedochází k záměně rolí násilník zůstává vždy násilníkem a oběť obětí. Charakteristickým znakem domácího násilí je nerovné postavení mezi pachatelem a obětí. Na rozdíl od většiny trestních činů zná oběť domácího násilí dobře pachatele a má s ním mnoho společného“ (www.seniori.charita.cz).

V následujících řádcích krátce představím právní předpisy, které se úpravou domácího násilí zabývají:

- **Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.** se omezováním svobody zabývá v §171.
- **Zákon č. 135/2006 Sb.**, kterým došlo ke změně některých zákonů v oblasti ochrany před domácím násilím.

- **Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě** (§ 2 odstavec 1 písmeno a) *„Dobrovolnickou službou je činnost, při níž dobrovolník poskytuje pomoc nezaměstnaným, osobám sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům... .“*
- **Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách** (§ 37 odstavec 3) upravuje odborné sociální poradenství mimo jiné pro seniory a oběti domácího násilí.

Zákon o sociálních službách

Ještě než přejdu k zákonu o sociálních službách, ráda bych zmínila Evropskou sociální chartu. Tu Rada Evropy přijala již v roce 1961 (v platnost vstoupila v 26. února 1965). Díky její ratifikaci byla (27. května 1992 ve Štrasburku) přijata (v platnost vstoupila 3. prosince 1999) a zakomponována do českého zákonodárství (www.seniori.charita.cz). Mnohé požadavky Charty byly promítnuty do zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.. Zejména právo využívat sociální služby uvedené v článku 14 části II. Evropské sociální charty.

Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. je rozdělen do jedenácti částí. Já bych zde zmínila část třetí (sociální služby) a to konkrétně § 49 - domovy pro seniory. *„V domovech pro seniory se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost zejména z důvodu věku, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby,“* jak se uvádí v části třetí, § 49, odstavec 1., a § 66 upravující sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením.

Další právní předpisy upravující ochranu práv seniorů

Práva seniorů jsou zmíněna ještě v několika dalších právních předpisech. Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění upravuje podmínky penzijního připojištění se státním příspěvkem. Vymezuje způsob shromažďování příspěvků, penzijní fondy, účastníky penzijního připojištění a způsob vyplácení dávek (§ 1, 2). V §2a je zakázána diskriminace účastníků mimo jiné z důvodu věku. Penze, které z tohoto pojištění lze poskytnout jsou blíže vymezeny v §21.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění specifikuje v § 4 druhy důchodů a jejich výši. Co se přímo starobního důchodu týká ten je upraven v části čtvrté v hlavě první. Paragrafy 28 až 32 upravují podmínky nároku na starobní důchod. V § 33 – 36 je blíže vymezena výše starobního důchodu.

Dalším právním předpisem je zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, předmětem úpravy tohoto zákona (§ 1) je poskytnutí pomoci prostřednictvím dávek hmotné nouze pro zajištění základních životních podmínek. Dávkami upravenými v § 4 se rozumí – mimořádná okamžitá pomoc, příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení.

Zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy v § 10a odstavec 3 upravuje poskytnutí zlevněného nebo volného vstupného pro seniory.

3.4 Aktuálně

Národní program přípravy na stárnutí pro období 2013 – 2017 (usnesení vlády č. 584 ze dne 14. července 2014) byl aktualizován usnesením vlády České republiky č. 218 dne 30. března 2015. Cílem aktualizované verze je efektivnější řešení problematiky stárnutí populace na vládní úrovni. Zabývá se také podporou rozvoje mezigeneračních vztahů. V souvislosti s tím si klade za cíl zlepšit mediální obraz seniorů. Velký význam přikládá posílení rodiny v roli zajištění péče o seniory (k této části se ještě jednou dostanu v kapitole Mezigenerační porozumění). Poukazuje také na nutnost navýšit finanční a personální agendu týkající se přípravy na stárnutí. Zdůrazňuje prevenci, zejména podporu aktivního života seniorů a vůbec odpovědný přístup celé populace ke zdraví. V tomto vidí důležitý předpoklad pro zvládnutí problémů stárnutí populace v budoucnosti. Nedílnou součástí tohoto Národního akčního plánu je Podkladová studie, která vychází z odborné literatury, statistický dat a mezinárodních výzkumů (www.mpsv.cz).

Zákon o seniorech

Právní norma, která by se zabývala úpravou práv pouze pro seniory, zatím v naší republice nebyla přijata. Jak ale vyplývá z níže uvedené informace (ze dne 25. března 2015), zákon o seniorech již vypracován je.

„Rada seniorů České republiky připravila zákon o seniorech, který schválilo na svém zasedání postupně předsednictvo i Kolegium. Nyní je úkolem vedoucích představitelů sehnat pro něj dostatečnou podporu“ (www.rscr.cz).

3.5 Shrnutí kapitoly

V této kapitole jsem se pokusila zprostředkovat nahlédnutí do problematiky stárnutí populace. Mým cílem bylo poskytnout základní přehled programů a právních norem, které se ochranou seniorů zabývají. Jestli je tomuto tématu věnována dostatečná pozornost, nechci ze svojí pozice laika hodnotit. Na co bych ale ráda poukázala, je osvěta již u dětí školního věku. V ní vidím první, velmi důležitý, článek dlouhého řetězu, co se ochrany práv seniorů týká. Tady je dle mého názoru velká šance zapůsobit preventivně. Vést děti k úctě a respektu ke stáří. Informovat je (s ohledem k jejich věku) o věcech, které se seniorů týkají. Tímto by se do budoucna mohly eliminovat neetické praktiky, které se v dnešní době vůči seniorům dějí.

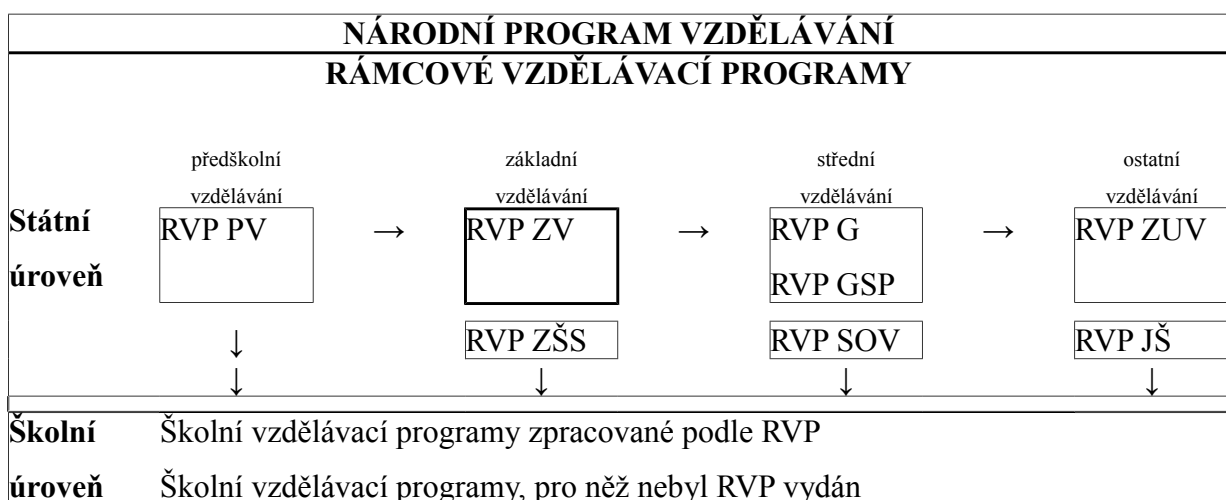
4 ŠKOLSKÁ LEGISLATIVA

V předchozích kapitolách jsme seznámili s právními normami, které upravují práva seniorů, Poukázala jsem na důležitost podporovat mezigenerační komunikaci a porozumění. Cílem této kapitoly je poskytnout přehled dokumentů, které ve vzdělávání žáků hrají zásadní roli. Dále poukázat na provázanost jednotlivých kapitol a připravit plynulý přechod pro praktickou část této bakalářské práce.

4.1 Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Jedná se o zákon č. 561/2004 Sb., který upravuje výše uvedené typy vzdělávání ve školách a školských zařízeních. V §3 vymezuje systém vzdělávacích programů v České republice.

Schéma 1: Systém kurikulárních dokumentů

Zdroj: (převzato a upraveno z RVP dostupné na www.msmt.cz)

Legenda:

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

RVP ZV - Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

RVP ZŠS - Rámcový vzdělávací program pro obor základní školy speciální

RVP ZUV - Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání

RVP G - Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

RVP GSP - Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou

RVP SOV - Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání

RVP JŠ - Rámcový vzdělávací program pro jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky

4.2 Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílá kniha)

Dle §3 odstavec 1, zákona č. 561/2004 Sb. ho zpracovává Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na základě spolupráce s odborníky z vědy, praxe a s příslušnými odbornými orgány. Vláda ho předkládá Poslanecké sněmovně a Senátu Parlamentu ke schválení .

Národní program rozvoje vzdělávání reaguje (srov. 2001, s. 15) na změny, které se za posledních pět desetiletí ve společnosti, ať naší, evropské či světové, odehrávají. Stanovuje (srov. 2001, s. 13) strategii vzdělávání a výchovy. Tento dokument (2001, s. 37) *„definuje obecné cíle vzdělávání a klíčové kompetence zaměřené zejména na rozvoj osobnosti, na výchovu občana i na přípravu na vzdělávání či vstup do praxe.“* Cíle vzdělávání (srov. 2001, s. 14) neplní pouze individuální, ale také společenské potřeby. Vzdělávání jako takové nelze brát pouze jako rozvíjení rozumových schopností. Důležité je i zaměření se na sociální dovednosti. Předávání morálních, duchovních a estetických hodnot. Schopnost uplatnit se na trhu práce v dnešní rychle měnící se době. A především podpora rozvíjení žádoucích vztahů k ostatním lidem i společnosti jako celku.

4.3 Rámcový vzdělávací program (RVP)

Rámcové vzdělávací programy dále jen RVP vydává Ministerstvo školství po projednání s příslušnými ministerstvy. Jak specifikuje zákon č. 561/2004 Sb., v §4: *„Tvorbu a oponenturu rámcových vzdělávacích programů zajišťují příslušná ministerstva prostřednictvím odborníků vědy a praxe, včetně pedagogiky a psychologie.“*

4.4 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV)

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) je otevřeným dokumentem, který se mění v určitých časových etapách dle potřeb společnosti a zájmů žáků. RVP ZV vymezuje vše, co je nezbytné a společné v povinném základním vzdělávání žáků. Upřesňuje klíčové kompetence, kterých by žáci měli dosáhnout. Udává vzdělávací obsah a jeho očekávané výstupy (RVP ZV 2013, s. 6). Rámcový vzdělávací program stanovuje cíle základního vzdělávání, Jejich naplňováním se usiluje o rozvíjení klíčových kompetencí žáků, tak aby jim byl poskytnut spolehlivý základ všeobecného vzdělání.

Z cílů uvedených v RVP ZV bych ráda zmínila ty, které se svým obsahem souvisejí s tématem mojí práce:

- vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci
- vést žáky k ohleduplnosti a toleranci k jiným lidem (RVP ZV 2013, s. 8, 9)

Přestože v RVP ZV nejsou senioři nikde přímo zmíněni, dovolím si menší přehled těch oblastí, ve kterých by právě pro zařazení mezigenerační komunikace, mezigeneračního porozumění či ochrany práv seniorů mohl být prostor. Z devíti vzdělávacích oblastí jsem tuto možnost našla u čtyř.

Každá vzdělávací oblast je tvořena vzdělávacím oborem a obory mu obsahově blízkými. Je dán obsah jednotlivých oborů na něho navazují očekávané výstupy, jež jsou zaměřené tak, aby byly využitelné v běžném životě. K dosažení těchto očekávaných výstupů slouží jako nástroj učivo. (RVP ZV 2013, s. 14)

Člověk a jeho svět

Tato oblast je jedinou, která je aktuální a platná pouze pro první stupeň ZŠ. Je členěna do pěti okruhů, z nichž se k našemu tématu vztahují dvě – Lidé kolem nás a Lidé a čas. Klíčové kompetence v této oblasti vedou žáky k pochopení a poznání rozdílů mezi lidmi, k toleranci, respektu na základě vytvořených a přijatých či obecně platných předpisů. Dále mají pomoci je vést k efektivní a nekonfliktní komunikaci v méně obvyklých situacích. V tématickém okruhu Lidé čas se sama nabízí příležitost

k mezigenerační komunikaci. Důležitým úkolem tohoto tématického okruhu je vzbudit u žáků zájem o minulost (RVP ZV 2013, s. 35-37). A kdo by jim mohl minulost zprostředkovat lépe než Ti, kdo ji zažili?

Co se učiva týká v okruhu Lidé kolem nás, jsou děti seznámeny se základními lidskými právy, právní ochranou občanů a dalšími základy s oblasti práva a spravedlnosti (RVP ZV 2013, s. 39).

Člověk a společnost

Vzdělávací oblast Člověk a společnost navazuje na předchozí. Je určena žákům druhého stupně a zahrnuje v sobě dva obory. Dějepis a Výchovu k občanství. Cílem v této oblasti je vést žáka k rozvíjení úcty ke kulturním či jiným zvláštnostem lidí, k uznání vlastní osobnosti i osobnosti toho druhého (RVP ZV 2013, s. 44). Jak uvádí Bílý (srov. 1995, str. 160), v čase kdy začne mladý člověk vnímat své já, hledá kam se obrátit a silně vnímá to, co vidí u dospělých. „ *Zde začíná směřování k dobru nebo zlu, i když vzhledem k nezkušenosti zdaleka ne konečné*“ (Bílý 1995, s. 160).

Učivo je mimo jiné v této vzdělávací oblasti koncipováno tak, aby se rozvíjelo právní vědomí dětí. Blíže se věnuje lidským právům a jejich poškozování. Zaměřuje se také na právo v každodenním životě (RVP ZV 2013, s. 44-50).

Umění a kultura

Tato oblast je zastoupena Výtvarnou výchovou a Hudební výchovou. Dále je možné tuto vzdělávací oblast rozšířit o volitelný obor Dramatická výchova. Ten může být realizován v podobě projektu, kurzu či samostatného vyučovacího předmětu. Právě v něm vidím neomezenou možnost, co se tématu týká (RVP ZV 2013, s. 66).

Člověk a svět práce

Pojetí této vzdělávací oblasti je od těch předchozích trochu jiné. Doplnuje základní vzdělávání. Zaměřuje se na praktickou stránku vzdělávání tedy na dovednosti, které jsou nezbytné pro uplatnění žáků v dalším životě. Jak ve společnosti jako takové tak i v profesním životě (RVP ZV 2013, s. 83).

Tady se dostávám znovu k tomu, co jsem již zmínila v kapitole Mezigenerační komunikace a porozumění v podkapitole Škola, jako instituce zajišťující mezigenerační setkávání. Velký potenciál starších lidí vůči mladé generaci totiž nalezneme v profesních a pracovních činnostech (www.mpsv.cz).

Klíčové kompetence

„Představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti“ (RVP ZV 2013, s. 10). Jak uvádí Veteška s Tureckiovou (srov. 2008, s. 71) jsou klíčové kompetence důležité pro rozvoj osobnosti žáka, jeho přípravu na další vzdělávání a uplatnění se ve společnosti. Nestojí vedle sebe izolovaně. Jsou multifunkční, vzájemně se prolínají, mají nad předmětovou podobu, lze je získat pouze jako výsledek celkového procesu vzdělávání. V základním vzdělávání jsou za klíčové kompetence považovány tyto (RVP ZV 2013, s. 10): *„kompetence učení; kompetence k řešení problémů; kompetence komunikativní; kompetence sociální a personální; kompetence občanské; kompetence pracovní.“*

Na konci základního vzdělání díky komunikativním kompetencím žák umí naslouchat druhým lidem, rozumí jejich sdělení, vhodně na ně reaguje, argumentuje, hájí si svůj názor. Mimo jiné by také měl být schopen využívat získané komunikativní dovednosti k vytváření plnohodnotných vztahů (RVP ZV 2013, s. 11). Kompetence sociální a personální jsou směřovány tak, aby žák měl pozitivní představu o sobě samém. Dokázal ocenit zkušenost jiných, respektoval názory druhých, uměl čerpat poučení z toho, co si druzí myslí, dělají a říkají. Na základě úcty a ohleduplnosti přispívá k upevňování mezilidských vztahů. V případě potřeby umí poskytnout pomoc, ale také si sám o ní požádat (RVP ZV 2013, s. 12). Co se občanských kompetencí týká, vedou žáky k pochopení svých práv a povinností ve škole i mimo ni. *„Respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému a psychickému násilí“* (RVP ZV 2013, s. 12).

Schéma 2: Směřování k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků

Zdroj: (převzato a upraveno z RVP dostupné na www.msmt.cz)

4.5 Školní vzdělávací program (ŠVP)

Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) vydává ředitel školy nebo školského zařízení. Musí být v souladu s RVP, je zveřejňován na přístupném místě ve škole nebo školském zařízení. Stanovuje zejména konkrétní cíle vzdělávání, obsah a časový harmonogram. Obsah vzdělávání může být v ŠVP uspořádán do předmětů nebo do jiných ucelených částí jak uvádí §5 zákona č. 561/2004 Sb.

Dle mého názoru je právě Školní vzdělávací program dokumentem, ve kterém jako prvním by se mohl najít prostor pro seznámení žáků s problematikou stáří, stárnutí a ochrany práv seniorů. Vzhledem k tomu, že si jej každý ředitel školy připravuje sám, má v rámci cílů základního vzdělávání RVP možnost do výuky zařadit potřebná témata.

4.6 Ředitel školy

Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících v §5 vymezuje předpoklady pro výkon činnosti ředitele školy. Tím může být fyzická osoba, která splňuje podmínky pro pedagogického pracovníka dle §3 tohoto zákona: svéprávnost, odborná kvalifikace

pro přímou pedagogickou činnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost, znalost českého jazyka, není-li dále stanoveno jinak. Dále je v §3 specifikována délka praxe „*a získala praxi spočívající ve výkonu přímé pedagogické činnosti nebo v činnosti, pro kterou jsou potřebné znalosti stejného nebo obdobného zaměření, nebo v řídicí činnosti nebo v činnosti ve výzkumu a vývoji v délce:*“ 4 roky pro ředitele základních škol - uvedeno v §5 odstavci 1. Vedle uvedených předpokladů dle zákona o pedagogických pracovnících musí ředitel školy zřizované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí do 2 let ode dne kdy začal vykonávat činnost ředitele školy, získat znalosti v oblasti řízení školství. A to absolvováním studia pro ředitele škol v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků upraveného v §24 odstavec 4. K ředitelům základních škol se ještě dostanu v praktické části mé práce.

4.7 Shrnutí kapitoly

V Národním programu rozvoje vzdělávání (srov. 2001, s. 13) se uvádí, že se společnost rozvíjí v období rodinném, společenské a občanské reprodukce. Ta probíhají ve třech fázích:

- fáze přijetí – kdy se pomocí péče a ochrany ostatních z dítěte stává dospělá osoba, přebírající život do svých rukou
- fáze uplatnění – mladý člověk přijímá různé životní role a začíná se podílet na životě naší společnosti
- fáze předávání – dospělý člověk začíná předávat své kulturní vzorce nové generaci

Na tomto členění je krásně vidět, jak funguje koloběh předávání vědomostí, zkušeností, hodnot a postojů. Právě tady bychom si měli uvědomit, jak moc důležité je to, co mladé generaci předáváme. Jestli ji naučíme správným životním hodnotám, mezilidské komunikaci, úctě ke stáří a mezigeneračnímu porozumění.

Praktická část

5 METODOLOGIE

Ve svojí teoretické části jsem zaměřila na čtyři oblasti, na první pohled spolu možná ne-úplně související (k jejich propojení však směřuji v praktické části mojí práce). První kapitola sloužila k vymezení základních pojmů, to je v každé práci tohoto typu nezbytné. Další kapitoly byly věnovány mezigeneračnímu porozumění, školské legislativě a právním normám, které se zabývají ochranou práv seniorů. V části praktické upřesním zvolenou metodu sběru dat, výběr respondentů. Představím výzkumný vzorek. Dále Vás seznámím s postupem sběru dat a etickými aspekty výzkumu. Upozorním na možné limity a zkrácení výzkumu, ke kterým by mohlo dojít. Na konci této kapitoly nastíním možnosti dalších výzkumů vztahujících se k této oblasti.

5.1 Cíle práce

K psaní svojí bakalářské práce jsem volila záměrně téma, které nepatří k těm často a opakovaně voleným. Vždy když mám možnost výběru, snažím se při psaní svých prací vybrat téma, jež je pro mě zajímavé a přínosné. Což problematika mezigeneračního porozumění a ochrany práv seniorů beze zbytku splňuje. Žijeme v době kdy v komunikaci, nejen té mezigenerační, dochází díky moderním technologiím k obrovským změnám. Na důležitost komunikace jsem upozornila již v teoretické části této práce. Ale dovoluji si k ní ještě na okamžik vrátit. Na komunikaci máme položené všechny svoje vztahy. Právě na ní závisí jejich kvalita. Ze svého ryze osobního pohledu zažívám pocit, že spolu lidé přestávají umět komunikovat tradiční verbální formou. Mladá generace preferuje komunikaci přes různé sociální sítě. Generace starší nejsou v tomto druhu komunikování tolik sběhlé. Díky tomu by v komunikaci mezi nimi v budoucnu mohlo dojít ke vzniku určitých propastí. Beranová ve svém článku k tomuto tématu s ohledem na demografickou křivku stárnutí upozorňuje na důležitost podporování mezigenerační komunikace. Neporozumění mezi generacemi vidí v tom, že jedna generace o druhé nemá bližší poznání, a tak dochází ke sklouzávání k zažitým stereotypům, které mezigenerační komunikaci zrovna nepodporují. Klade si tedy otázky jako: *„Je téma ve školní výuce přítomné? Co si dnešní mladí lidé o seniorech myslí? Jaký je jich vzájemný vztah? Jakým způsobem může vzájemný dialog obě strany obohatit“* (www.clovekvtsni.cz)? Mě zajímali otázky podobné. Proto jsem si vybrala následující cíle svojí práce.

Za hlavní výzkumný cíl jsem si předsevzala zjistit jaký názor na tuto problematiku mají oslovení ředitelé vybraných základních škol. Mým aplikačním výzkumným cílem je snaha o to, aby se o problematice mezigeneračního porozumění a ochrany práv seniorů začalo, alespoň mezi těmito řediteli, hovořit.

Hlavní výzkumný cíl:

Zjistit, jaký je přístup ředitelů vybraných ZŠ ohledně zařazení problematiky mezigeneračního porozumění a setkávání, a ochrany práv seniorů do RVP ZV případě do ŠVP.

Dílčí výzkumné cíle:

1. Zjistit, jaká je aktuální spolupráce vybraných škol se seniory.
2. Zjistit, zda ve vzdělávacích oblastech RVP ZV zmíněných v teoretické části mojí práce, je prostor pro zařazení problematiky mezigeneračního porozumění a setkávání, a ochrany práv seniorů. (Poznámka: jedná se o tyto vzdělávací oblasti: Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Umění a kultura, Člověk a svět práce)
3. Zjistit, jakým dalším způsobem by se spolupráce jejich školy se seniory mohla rozvíjet.
4. Zjistit, zda se jednotlivé pohledy na tuto problematiku lišily dle věku a délky praxe respondentů.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaký je přístup ředitelů vybraných ZŠ na zařazení problematiky mezigeneračního porozumění a setkávání, a ochrany práv seniorů do RVP ZV případě do ŠVP?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jaké mají respondenti zkušenosti se spoluprací jejich školy se seniory?
2. Jaké jsou možnosti pro zařazení problematiky mezigeneračního porozumění a setkávání, a ochrany práv seniorů do vzdělávacích zmíněných oblastí RVP ZV? (Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Umění a kultura, Člověk a svět práce)
3. Jakým způsobem by se dle respondentů mohla spolupráce jejich školy se seniory rozvíjet?
4. Jak se lišily pohledy na tuto problematiku dle věku a délky praxe respondentů?

5.2 Výzkumná strategie a metoda sběru dat

Pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolila kvalitativně orientovaný výzkum, který je ohledem na téma práce vhodnější. Přesnější definice sběru dat dle metody se různí autor od autora. Jako nejobecnější a nejjednodušší odlišení kvantitativního a kvalitativního můžeme dle Švaříčka (srov. 2007, s. 13) použít vymezení dle nástroje sběru dat. Zatímco pro kvantitativní výzkum je typický dotazník, u kvalitativního hlavní roli hraje rozhovor. Žižlavský (srov. 2003, s. 107) za střed kvalitativního výzkumu považuje údaje o sociální skutečnosti, ze kterých vzniká sociální teorie. Oproti tomu kvantitativní strategie má svůj střed v sociální teorii „a testování jejich výpovědí o sociální skutečnosti empirickými daty.“ (Švaříček 2007, s. 14-17) za důležité považuje při definování kvalitativní výzkumu zohlednit také metodu usuzování, typ dat a způsob jejich analýzy. Definici vztahující se pouze k nástroji sběru dat označuje jako nedostačující. Chrátka (srov. 2007, s. 32) základní rozdíl mezi kvantitativním a kvalitativním výzkumem spatřuje v jejich filozofickém základu. Zatímco kvantitativně orientované výzkumu mají svůj základ v pozitivismu (respektive novopozitivismu), kvalitativně orientované výzkumu vycházejí zejména z fenomenologie.

Při výběru vhodné metody mi velmi pomohlo následující srovnání, které uvádí ve svojí publikaci Gavora. K němu se také přiklání Chrátka.

Tab. 1 Porovnávací tabuľka

Kvantitatívny výskum		Kvalitatívny výskum
pozitivismus	filozofické východiská	fenomenológia
jedna realita	existence reality	viacero realít
vysvetlenie javov	ciele výskumu	porozumenie zmyslu javov
overovanie teórie		budovanie novej teórie
číslo	prístup	význam, slovo ľudí
skúma veľké skupiny		skúma malé skupiny ľudí
		jedinečnosť vcítenie sa, ponorenie sa do situácie

Zdroj: (Gavora 2008, s. 37)

**Tab. 2 Srovnání kvalitativně a kvantitativně orientovaného výzkumu
(podle P. Gavory)**

Kvantitativně orientovaný výzkum	Hledisko	Kvalitativně orientovaný výzkum
pozitivismus	filozofická východiska	fenomenologie
jedna realita	existence reality	více realit
vysvětlení jevu	cíle výzkumu	porozumění smyslu
číslo	přístup	slovo, význam
velké skupiny osobnost		malé skupiny osobnost
zobecnění		jedinečnost
odstup		vcítění se

Zdroj: (Chrátka 2007, s. 33)

Chrátka (srov. 2007, s. 32) ve svojí publikaci zmiňuje významný rozvoj kvalitativně orientovaných výzkumů, ke kterému za posledních několik let došlo jak u nás tak i ve světě. Na kvalitativní výzkum bylo zprvu nahlíženo s obrovskou nedůvěrou. Určité uznání získal až s rozvojem některých metodologických škol, kdy se na něho začalo pohlížet jako na soupeřící paradigma kvantitativního výzkumu. Naštěstí dnes je již i toto překonáno. Výzkumníci nemusí zdůrazňovat výhody kvalitativního výzkumu či dokonce za něho bojovat. Obě metodologie jsou nyní již brány jako odlišné, nikoli však soupeřící. Často dochází při výzkumu k jejich kombinování tak, aby se využilo silné stránky každé z nich Švaříček (srov. 2007, s.13).

Žižlavský (srov. 2003, s. 109-113) velmi výstižně přibližuje kvalitativní výzkum na příkladu s nezaměstnanými horníky. Když budeme chtít odpověď na to, jak hodnotí svůj život, nebudeme ji hledat v sociální teorii ani si vymýšlet teoretická tvrzení, ale půjdeme si pro odpověď přímo za nimi.

5. 3 Výběr respondentů

Pro svoji práci jsem použila záměrný výběr respondentů. Miovský (srov. 2006, s. 135) metodu záměrného výběru považuje při kvalitativním přístupu za nejběžnější. Jde o cílený proces hledání na základě specifických vlastností

respondentů. Chrástka (srov. 2007, s. 22) záměrný výběr popisuje jako výběr založený na úsudku výzkumníka bez rozhodnutí náhody. Abych byla přesnější zvolila jsem kritériální variantu výběru. V této variantě dle Žižlavského (srov. 2003, s. 115) do vzorku vybíráme ty respondenty, kteří s daným tématem a cílem výzkumu mají přímou souvislost. V mém případě byla kritéria výběru vzorku respondentů tato:

- jedná se o ředitele/ ředitelku základní školy 1. stupně (pozn. dva z respondentů)
- jedná se o ředitele/ ředitelku základní školy 2. stupně (pozn. dva z respondentů)
- délka jejich pedagogické praxe je minimálně deset let

Respondenty jsem vybírala na základě vlastní zkušenosti, které s danou osobou či základní školou mám. Rozhovor jsem si domlouvala nejprve osobně. Spolupráci dvou respondentů jsem měla přislíbenou již před odevzdáním podkladů k zadáním práce. Zbylé dva respondenty jsem o jejich účast na mém výzkumu požádala na podzim loňského roku. Ohledně přesného termínu rozhovoru jsme později komunikovali emailem nebo telefonicky.

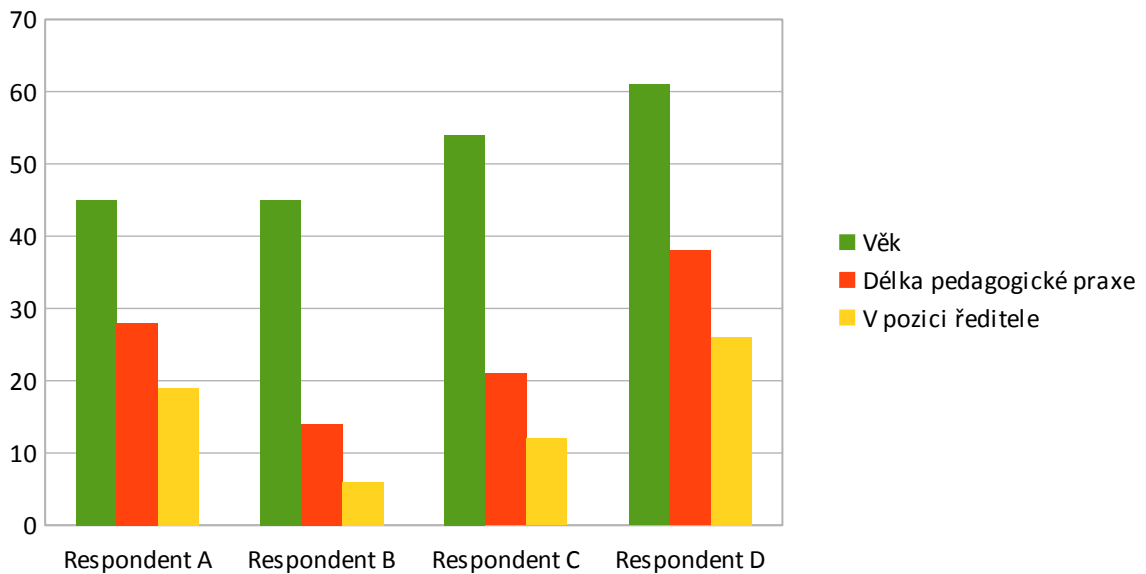
5.4 Výzkumný vzorek

Pro lepší orientaci v tabulce číslo 3 uvádím základní informace o respondentech a jejich označení, které budu v následujícím textu používat.

Tab. 3 Respondenti

Pohlaví	Věk	Délka pedagogické praxe	Ve funkci ředitele/ ředitelky	Označení pro praktickou část
žena	45	28	19	Respondent A
žena	45	14	6	Respondent B
žena	54	21	12	Respondent C
muž	61	38	26	Respondent D

Zdroj: vlastní zpracování

Zdroj: vlastní zpracování

5.5 Pilotní studie

„Kvalitativní metody jsou svým založením a možnostmi přímo ideální alternativou pro pilotní studie a orientační výzkum“ (Miovský 2006, s. 29). Pilotní studii neboli předvýzkum dle Miovského (srov. 2006, s. 29) nemusí být prováděn pouze z důvodu zmapování neznámého terénu. Označuje ho také jako možnost ověření si kvality očekávaných dat. Gavora (srov. 2008, s. 83-84) pod pojmem pilotní studie uvádí seznámení badatele s prostředím, zatímco předvýzkum nám dává příležitost ověření si vhodnosti námi vybraného výzkumného nástroje.

Práci podobného typu píše prvně. Proto jsem od samého začátku byla rozhodnuta využít možnosti pilotní studie. Prostředí vybraných škol znám. Důležitý pro mě byl pilotní rozhovor. Měl za úkol ověřit, jestli jsou mnou zvolené otázky formulovány srozumitelně a výstižně. Chtěla jsem se také ujistit, zda jsem vybrala vhodné pořadí otázek. Dalším důvodem byla příležitost vyzkoušet si rozhovor „nanečisto“, a předejít tak případným chybám při rozhovorech samotných. Jako pilotní respondentku jsem si vybrala ženu ve věku 32 let. Jedná se o učitelku základní školy (ZŠ i pro II. stupeň) s dvouletou praxí. Přestože délka pedagogická praxe nad deset let byla jedním z kritérií výběru respondentů, při pilotním rozhovoru jsem dala záměrně přednost respondentce s výrazně kratší délkou praxe. V tu chvíli mi totiž šlo spíše o srozumitelnost otázek, tak jak jsem uvedla již výše,

a o „lidský pohled“ na danou problematiku. K rozhovoru došlo ve středu 17. února v místě bydliště respondentky. Trval přibližně 35 minut. Z něho jsem zjistila, že respondentka zná dokument Šmejdi (Dymáková 2013). Mezigenerační porozumění shledává jako velmi důležité. V každé ze zmíněných vzdělávacích oblastí RVP ZVP si dokázala představit, že by bylo možné do výuky zařadit mezigenerační setkání a komunikaci. Na rozdíl ode mě vzdělávací oblast Umění a kulturu nepovažuje při zařazení mezigeneračního porozumění a komunikace za tak důležitou. Téma práce zhodnotila jako zajímavé.

5.6 Realizace a postup sběru dat

„Data sbíráme metodou pozorování, rozhovoru a studiem artefaktů“ (Žižlavský 2003, s. 109). Já jsem se rozhodla pro metodu rozhovoru. Přesněji řečeno pro polostrukturovaný rozhovor. Jak uvádí Miovský (srov. 2006, s. 159) jde vůbec o nejpoužívanější podobu metody interview. Jeho velkou výhodou je fakt, že umí řešit nedostatky strukturovaného a nestrukturovaného interview. Je náročnější na přípravu, s čímž také souhlasí Švaříček (srov. 2007, str. 161). Ten přímo nabádá přípravu na rozhovor nepodceňovat. Pokud ji totiž tazatel zanedbá a případně se dostatečně nevybaví teoretickými znalostmi, je více než pravděpodobné, že se toto projeví na kvalitě získaných dat. Dle Miovského (srov. 2006, s. 159) má polostrukturovaný rozhovor dané takzvané jádro interview, ke kterému může dotazující přidávat doplňující otázky, pokud se mu zdají smysluplné.

Moje interview byla realizována v týdnu od 19. do 26. února. Atmosféra při vedení rozhovorů byla velmi příjemná. Tři z nich byly pořízeny v kanceláři ředitelů jednotlivých základních škol. Čtvrté interview na návrh respondentky probíhalo v kavárně.

Při vedení rozhovorů jsem vycházela ze Švaříčka (srov. 2007, s. 163-170). Na začátku jsem volila úvodní otázky. Jako úplně první jsem při každém rozhovoru (včetně pilotního) vyjádřila respondentům svoji vděčnost a poděkovala za to, že mi umožnili interview s nimi vést. Poté jsem představila svůj projekt. Před samotným zahájením jsem se dotázala, zda mohu pro uchování dat využít audiozáznam. U všech respondentů jsem obdržela kladnou odpověď. Nakonec jsem tuto možnost vzhledem k místu konání (již zmíněná kavárna) nevyužila u respondentky C.

Její odpovědi jsem si přímo zaznamenávala do předem připravené šablony (poznámka: šablony jsem jako oporu využívala i u rozhovorů při nichž byl pořízen audiozáznam). Po krátkém představení následovaly hlavní otázky rozhovoru. Po zodpovězení hlavních otázek, mě oslovila Respondentka A, zda bych jí mohla nechat jedno vyhotovení, na kterém mám otázky rozhovoru. Téma ji zaujalo. Pravidelně se účastní meetingů, které mívají s řediteli okolních základních škol. Ráda by s nimi o tomto tématu mluvila. To mě velmi potěšilo. Vlastně se tím nad rámec očekávání vyplnil můj aplikační cíl.

Po ukončení rozhovorů jsem respondentům poděkovala za čas, který mi věnovali. Snažila jsem se vyjádřit, že si toho v dnešní uspěchané době plné povinností velmi vážím. Protože jsem chtěla mít, alespoň částečnou zpětnou vazbu, dotázala jsem se na jejich pocit z rozhovoru. Zajímalo mě také zda je téma nějakým způsobem (ať už z pozice ředitele či pouze z „lidského pohledu“) zaujalo. Setkala jsem se s kladným ohlasem.

Průměrná délka trvání tří rozhovorů byla třicet pět minut (maximální rozdíl mezi nimi byl sedm minut). Rozhovor vedený v kavárně byl bez mála jednou tak dlouhý. Připisuji to odlišným podmínkám, ze kterých interview vycházelo.

5.7 Charakteristika zpracování dat

Audiozáznam dle Miovského (srov. 2006, s. 197) pro výzkumníka představuje velkou podporu. Za neocenitelného pomocníka ho považuje také Žižlavský (srov. 2008, s. 121). Miovský dále uvádí (srov. 2006, s. 197, 198), že právě díky možnosti pořízení audiozáznamu je postaráno o zaznamenání přesného obsahu rozhovoru, a tazatel se tak může více soustředit na zaznamenání poznámek jež slouží výlučně pro jeho potřebu. Vznikne mu také prostor pro důkladnější pozorování. Aby nedošlo k narušení kontaktu mezi výzkumníkem a respondentem, je vhodné dbát při použití záznamové zařízení na to, aby byl mikrofon vidět co nejméně. Tohoto jsem se při vedení svých rozhovorů snažila držet. U jednoho z respondentů jsem umístila diktafon o něco dále než jsem měla. Zvuková stopa respondenta je sice nahraná v tišším tónu, při větším soustředění během přehrávání jsou však všechna slova srozumitelná. Po zaznamenání dat pomocí nahrávacího zařízení na řadu přichází jejich přepis. Ten Švaříček (srov. 2007, s. 181) považuje za konečný zdroj informací před jejich zpracováním. Přepis vymezuje jako činnost velmi snadnou, avšak časově náročnou. Miovský (srov. 2006, s. 205) o procesu

převádění dat z audiozáznamu do textové podoby ve svojí publikaci hovoří jako o transkripci. Všechny čtyři rozhovory jsem se snažila do textové podoby přepsat v co nejkratší možné době po pořízení audiozáznamu, tak abych měla jejich průběh ještě v živé paměti. Nyní jsem byla ve fázi, kdy jsem měla získaná data připravena pro další práci s nimi. Poslední fázi úpravy získaných informací před tím než dojde k zahájení kvalitativní analýzy je, jak uvádí Miovský (srov. 2006, s. 209) systematizace kvalitativních dat. „V zásadě se jedná o krok, při kterém třídíme data podle určitých kritérií“ (Miovský 2006, s. 209). Jednotlivé rozhovory jsem si znovu několikrát přečetla a pro svoje utřídění jsem je převedla do vizuální podoby pomocí vlastní „mapy k vyhodnocení rozhovorů“.

5.8 Etické aspekty výzkumu

„Jeden z podstatných a důležitých etických aspektů je důvěryhodnost výzkumníka.“ (Miovský 2006, s. 279). S tím nelze než souhlasit. Právě u interview se to zda tazatel na respondenta působí důvěryhodně, na kvalitě získaných dat projeví. Miovský (srov. 2006, s. 279 – 285) upozorňuje na další etické téma, často podceňované, kdy může během výzkumu dojít ke střetu zájmů. Blíže se zabývá etickými pravidly chránícími jak účastníky výzkumu, tak i výzkumníky. Nejobecnější pravidlo pro výzkum je to, že smí být proveden pouze s osobou, jež k němu udělí takzvaný informovaný souhlas. Zúčastnění se výzkumu je výhradně na dobrovolnosti aktéra. Tem má právo kdykoliv od výzkumu odstoupit. Účastníkem studie se osoba stává až po udělení souhlasu. Do tohoto okamžiku o něm mluvíme jako o potenciálním účastníkovi výzkumné studie. Pro každého respondenta jsem měla připravené podepsané prohlášení o ochraně osobních údajů v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Toto prohlášení dokládám v příloze. Zde bych chtěla podotknout, že ani jeden z účastníků mého výzkumu si prohlášení nechtěl ponechat. Respondenty jsem informovala dle Miovského (srov. 2006, s. 282) o tom za jakým účelem jsou informace pořizovány, a kdo k nim bude mít přístup.

Opomenout bych neměla již zmíněnou ochranu výzkumníka, a která jak upozorňuje Miovský (srov. 2006, s. 286-289) patří ke splnění minima etických zásad. Tuto oblast dále rozvádí a následovně dělí na ochranu hranic kontaktu s účastníky

výzkumu, ochranu soukromí a osobních údajů výzkumníka, zákaz újmy či poškození výzkumníka a ochranu vztahů mezi účastníky výzkumu a výzkumníkem.

5.9 Limity a možná zkreslení výzkumu

Ke komunikaci (když vynecháme komunikaci intrapersonální) dochází minimálně mezi dvěma lidmi. Pokud je tato moje práce věnována komunikaci mezigenerační, rozumíme tím komunikaci osob, kdy každá z nich zastupuje jinou generační skupinu. Limit svého výzkumu shledávám v tom, že v něm vzhledem k rozsahu práce byl prostor pouze pro pohled „třetích osob“ jimiž byli ředitelé vybraných základních škol. Co se týká dětí a seniorů, k těm se ještě dostanu hned v následující podkapitole, kde se budu zabývat návrhy možných budoucích výzkumů.

Další možné zkreslení výzkumu by mohlo nastat při narušení důvěryhodnosti výzkumníka. Tímto jsem se již tak trochu zabývala v předchozím odstavci věnovaném etickým aspektům výzkumu. Pokud tazatel na respondenta nepůsobí spolehlivě, či dokonce v něm vyvolává pocit nedůvěryhodnosti, často dochází k bariéře, která zamezuje tomu, aby se respondent výzkumníkovi otevřel. Při zodpovídání otázek tak může začít více kalkulovat, a tím zkreslit výsledky samotného výzkumu.

5.10 Návrh dalších výzkumů

Na každé téma se dá pohlížet z několika různých úhlů. Jak je z předchozích řádků zřejmé, já jsem se ve svojí práci rozhodla dát prostor vybraným ředitelům základních škol. Pokud bych měla problematiku mezigeneračního porozumění a setkávání jakožto i ochranu práv seniorů, příležitost prozkoumat hlouběji, určitě by bylo vhodné oslovit a získat tak informace přímo od těch, jež se to týká – dětí a seniorů.

České základní školy mohou mít svůj ŠVP zaměřený určitým směrem. Lze se tak například setkat s „podnázvý“ - Zdravá škola, Duhová škola, Škola na správném břehu, Svobodná základní škola. Dalším možným výzkumem by tedy dle mého názoru mohlo být vypracování návrhu ŠVP se zaměřením na mezigenerační komunikaci, porozumění a ochranu práv seniorů pro určitou ZŠ.

5.11 Shrnutí kapitoly

V této kapitole jsem se věnovala metodologii a zvolené výzkumné strategii. Zdůvodnila jsem svůj výběr metody sběru dat a respondentů. Představila jsem výzkumný vzorek. Čtenáře jsem seznámila s pilotní studií respektive s pilotním rozhovorem, který měl za úkol především ověřit srozumitelnost volených otázek. Je zde také popsán následný postup při sběru dat. Část kapitoly je zaměřena na zpracování dat a vymezení etických aspektů výzkumu. V závěru kapitoly přicházím s návrhy dalších možných výzkumů.

6 VÝSLEDNÁ ZJIŠTĚNÍ

V následujících řádcích si kladu za cíl čtenáře seznámit s výslednými zjištěními, ke kterým jsem z dat získaných při rozhovorech s respondenty, ve vztahu k výzkumným otázkám dospěla. Podrobně se budu zabývat jednotlivými výzkumnými cíli.

6.1 Přehled výsledných zjištění dle jednotlivých výzkumných cílů a otázek

Hlavní výzkumný cíl a výzkumná otázka:

- Zjistit, jaký je přístup ředitelů vybraných ZŠ ohledně zařazení problematiky mezigeneračního porozumění a setkávání, a ochrany práv seniorů do RVP ZV případně do ŠVP.
- Jaký je přístup ředitelů vybraných ZŠ na zařazení problematiky mezigeneračního porozumění a setkávání, a ochrany práv seniorů do RVP ZV případně do ŠVP?

Na začátku každého rozhovoru mě prvotně zajímalo, co si respondenti vybaví pod pojmy mezigenerační porozumění a mezigenerační setkávání. První pojem si Respondent A, B, C spojují s rodinou, od dětí k prarodičům nebo také jako soužití několika generací. Respondent D: *„Příjemné vztahy napříč generacemi.“* Pod pojmem mezigenerační setkávání se všem respondentům prvotně vybavila opět rodina a její setkání při různých příležitostech. Respondent A a D se ještě zamýšlejí nad mezigeneračním setkáváním

ve vztahu ke škole. Školní akce pro rodiče a prarodiče uvádí Respondent A a přidává ještě setkávání na vesnici. Ve vztahu ke škole Respondent D si představuje *„takové setkávání, aby děcka dostaly informace o jiné generaci než jsou ony.“* Respondent C v něm vidí setkávání lidí více generací.

Takovou menší podoblastí, kterou jsem v rámci hlavního výzkumného cíle zjišťovala, bylo podvědomí respondentů o tzv. fenoménu Šmejdi – tedy nekalých praktikách různých obchodní firem, na které ve stejnojmenném dokumentu upozornila Sylvie Dymáková (Dymáková 2013). Zajímalo mě, jaké pocity v nich tento dokument vyvolal a zda ve svém okolí mají někoho, kdo má s těmito manipulativními praktikami

vlastní zkušenost. Bylo zjištěno, že všichni o dokumentu minimální podvědomí mají. Respondenti A a B o něm slyšeli. Respondenti C a D ho i viděli. U Respondenta A odpovědi na otázky, zda v něm dokument vyvolal nějaké negativní nebo pozitivní pocity, zůstaly nezodpovězené. Respondent B odpověděl, že to co o dokumentu slyšel v něm vyvolalo pocity pouze negativní. Respondent C byl praktikami prodejců znechucen. Kromě Respondenta B mají všichni ve svém okolí někoho, kdo má s tímto vlastní zkušenost. Respondent D blíže uvádí: „*Ano. Moje máma, za kterou jsem asi třikrát řešil různé dopisy, když ji oblbli. Potom jsem se dopracoval do fáze, kdy jsem psal dopisy i pro její sousedku a bojoval za ně. A vždycky jsme vybojovali.*“

Z rozhovorů vedených s vybranými řediteli základních škol jsem ke svému hlavnímu výzkumnému cíli zjistila, že všichni čtyři respondenti podporování mezigeneračního porozumění shledávají jako důležité dokonce dle Respondenta A: „*Nezbytné.*“

Myslíte si, že se v dnešní době v rodinách u dětí podporuje úcta ke stáří? Tak zněla jedna z dalších otázek rozhovoru.

Respondent A: „*Je to dost individuální. Jak v které rodině. Ale dle mého názoru to není tak automatické, jak by mělo být.*“

Respondent B: „*Asi jak v kterých rodinách. Já myslím, že když to v rodině funguje dobře a mají tam vztahy vypěstované s prarodiči, tak ano. Ale v každé rodině to tak určitě nebude*“

Respondent C: „*Myslím, že ne tolik jako dříve. Ale to bychom se na to museli podívat rodinu po rodině. Jsou velké rozdíly.*“

Respondent D: „*To záleží na rodinách. Každá rodina je jiná. Obrátím to – máme ve školy spoustu prarodičů, kteří vychovávají vnuky a vnučky, protože rodina selhala. Role prarodičů je dle mě nezastupitelná.*“

První dílčí výzkumný cíl a výzkumná otázka

- Zjistit, jaká je aktuální spolupráce vybraných škol se seniory.
- Jaké mají respondenti zkušenosti se spoluprací jejich školy se seniory?

Bylo zjištěno, že všechny čtyři školy mají pravidelné aktivity, které mezigenerační setkávání podporují. Respondenti se shodli, že školní akce a besídky vždy pořádají nejen pro rodiče, ale i pro prarodiče. Pro úplnou představu níže uvádím přepis přesných odpovědí na desátou otázku rozhovoru: Má Vaše škola pravidelné aktivity, které mezigenerační setkávání podporují?

Respondent A: „*Ano. Besídky (Mikulášská Vánoční) a různé akce již od podzimu jako je – slavnostní zahájení školního roku, dýňování, Vánoční jarmark se zpíváním a rozsvěcováním vánočního stromu, Den otevřených dveří, Školní akademii, rozloučení se školním rokem. Na všechny tyto akce jsou zváni jak rodiče, tak prarodiče. A pravidelně každý rok v říjnu děti z naší školy vystupují na Dni seniorů, který pořádá Sbor pro občanské záležitosti místního obecního úřadu.*“

Respondent B: „*Ano. Máme pět pravidelných aktivit – zpívání u vánočního stromu, Pobesedu (sezvou se všichni občané, babičky, dědečkové a děti mají vystoupení zaměřené na regionální tance), Akademii, Den dětí a Vánoční dárkování – děti vyrábějí pro seniory nad 60 let dárečky, které jim potom předává místní Kulturní komise.*“

Respondent C: „*Máme všechny naše aktivity (besídky a všechny možné akce jako vánoční, velikonoční, Školní akademii) nejen pro rodiče ale i pro prarodiče.*“

Respondent D: „*Pravidelně v říjnu pořádáme celodenní Den otevřených dveří pro seniory. Programy pro seniory, vystoupení pro seniory, předávání vysvědčení prvňákům – vždycky když děláme pozvánky, tak oslovení je vždycky – Milá babičko, milý dědečku, maminko, tatínku. Ať přijde celá rodina a ať má radost z děcek. Ted' se jezdí s děčkama lyžovat. Byl jsem se tam jeden den podívat a okolo stálo asi 15 lidí, kteří se na ně přijeli podívat. A polovina byla babiček a dědečků. Takže dobrý. Pán bůh zaplať, že to tak funguje.*“

Při odpovědích na otázku: Jak vnímáte svoji úlohu při podporování mezigeneračního porozumění ve Vaší škole? Respondenti A a C odpověděli, že tuto úlohu vnímají. Všichni se shodli na tom, že zkušenosti, které ze setkávání či spolupráce dětí se seniory mají jsou čistě pozitivní. S negativními reakcemi se zatím nesešli.

Druhý dílčí výzkumný cíl a výzkumná otázka

- Zjistit, zda ve vzdělávacích oblastech RVP ZV zmíněných v teoretické části mojí práce, je prostor pro zařazení problematiky mezigeneračního porozumění a setkávání, a ochrany práv seniorů. (Poznámka: jedná se o tyto vzdělávací oblasti: Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Umění a kultura, Člověk a svět práce)
- Jaké jsou možnosti pro zařazení problematiky mezigeneračního porozumění a setkávání, a ochrany práv seniorů do zmíněných vzdělávacích oblastí RVP ZV? (Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Umění a kultura, Člověk a svět práce)

Druhým výzkumným cílem jsem si předsevzala zjistit, zda vzdělávací oblasti Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, kterými jsem se blíže zabývala v teoretické části této práce, jsou dle názorů respondentů vhodné pro zařazení problematiky spojené s mezigeneračním porozuměním a setkáváním. Pro každou vzdělávací oblast jsem zvolila samostatnou otázku, tak abych měla příležitost se o ní dozvědět více. Oblastí Člověk a jeho svět (určena pro první stupeň ZŠ) a Člověk a společnost na sebe navazující. (určena pro druhý stupeň ZŠ). Z toho důvodu zůstává bez odpovědi u Respondentů A a B otázka číslo šestnáct. Co se týká oblasti Člověk a jeho svět, Respondent A uvádí, že už je to v ní vlastně dané a upozorňuje, že je také možné podpořit za pomoci mimoškolních aktivit – mimo oblast vzdělávání. Respondent B vidí příležitost zařazení pomocí besed. S tím mají zkušenosti. Pravidelně jejich školu za tímto účelem navštěvuje místní kronikářka. Dodává, že vymyslet by se toho dalo určitě víc. Respondent C u první vzdělávací oblasti by využil možnosti dětem osobně a barvitěji předat svoje životní zkušenosti. Na oblast Člověk a společnost byla odpověď stejná, jen ještě dodává, že zde by vhodnou příležitost viděl v hodinách Dějepisu. Respondent D na to, zda je možné zařadit mezigenerační porozumění a setkávání do těchto dvou vzdělávacích oblastí odpovídá, že určitě. Jejich říjnová akce (poznámka: Den otevřených dveří pro seniory) je pořádána právě v návaznosti na průřezové téma Osobnostní a sociální výchova. Na druhém stupni je vyučována jako samostatný předmět.

Další vzdělávací oblastí, kterou jsem se zabývala je Umění a kultura. U ní se všichni respondenti shodli, že zde možnost zařazení určitě je. Blíže specifikovali tři respondenti. Respondent A navrhuje zařazení formou projektu, výjezdu. Respondent B říká, že u nich vede folklórní kroužek paní učitelka, která je již v důchodu. Mohlo by to být také formou pozvání na besedu někoho ze seniorů - třeba spisovatele nebo někoho, kdo vedl nějaký umělecký spolek. Dle Respondenta C to lze pojmut jako povídání o kultuře s někým, kdo má letité zkušenosti z této oblasti a určitě také v podobě vedení výtvarných a hudebních kroužků. V rámci vzdělávací oblasti Umění a kultura může být na škole zaveden volitelný obor Dramatická výchova. Zajímalo mě, zda ho na vybraných základních školách využívají, a zda právě v něm by se mohl skrývat potenciál, který by k podporování mezigeneračního porozumění a setkávání mohl významně přispět. Ani jedna ze škol tento volitelný obor nevyužívá. Všichni kromě Respondenta B odpověděli, že v jejich školách však funguje kroužek Dramatické výchovy. Respondenti A, B i C by si v něm podpoření mezigeneračního porozumění a setkávání uměli představit. Minimálně formou představení pro seniory. Respondent A uvádí, že by se určitě dala rozvinout spolupráce s místním ochotnickým sborem a generace tak propojit. Respondent C dodává, že by v něm potenciál zřejmě být mohl, záleželo by na co by se tento volitelný obor zaměřil. Na základní škole Respondenta D mají dokonce dva kroužky Dramatické výchovy. Na mezigenerační porozumění a setkávání je však zaměřené nemají.

Zajímavé informace jsem se dozvěděla na poslední vzdělávací oblast, kterou jsem v rámci této práce zjišťovala. Přesně otázka zněla: Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Člověk a svět práce.

Respondent A: „U nás vlastně funguje to, že děti vyrábějí pro rodiče a prarodiče k různým příležitostem dárky. A také každoročně s prvňáčky navštěvujeme místní živnostníky, řemeslníky a ordinaci obvodní lékařky. Někteří z nich jsou již v seniorském věku.“

Respondent B: „Jako dítě jsem zažila jednu starší paní, která nás ve škole učila vyšívat. Když jsem se s kolegy o tomto bavila, napadlo nás oslovit prarodiče, jestli by s něčím, co umějí a myslí si, že by bylo vhodné předat dětem, nechtěli do školy přijít. Zatím se nám bohužel nikdo neozval.“

Respondent C: „Na to už jsem vlastně odpovídala v některé z předcházejících otázek (pozn. otázka rozhovoru číslo 12). Zkušenosti seniorů s určitou profesí, kterou by dětem mohli zprostředkovat.“

Respondent D: „No, tam docela účinně. Spousta těch lidí pracovalo v oborech, který ty děcka ani někdy nepoznaly. My bychom si toužebně přáli, abychom těch seniorů měli hodně a oni třeba šli do dílen a s těma děčkama něco vyráběli. Aby myslivec byl ochoten povykládat o myslivcích. Nebo včelař o včelách. To se nám občas stává, že nám takhle někdo ze seniorů přijde do výuky. Většinou už třídní učitelky znají svoje lidi nebo se někdo ze seniorů nabídne sám.“

Z předchozích odstavců vyplývá, že si respondenti dokáží zařazení mezigeneračního porozumění a setkávání do zmíněných vzdělávacích oblastí RVP ZV představit.

Třetí dílčí výzkumný cíl a výzkumná otázka

- Zjistit, jakým dalším způsobem by se spolupráce jejich školy se seniory mohla rozvíjet.
- Jakým způsobem by se dle respondentů mohla spolupráce jejich školy se seniory rozvíjet?

Otázka číslo 11 měla za úkol zjistit, zda aktivity, které jejich škola v rámci mezigeneračního setkávání podporuje, jsou dostačující. Bylo zjištěno, že s ohledem na množství aktivit a časový rozpočet je jako dostačující shledávají. Respondenti A, B, C jsou přesvědčeni, že by se daly vymyslet ještě další. Respondent D odpovídá, že není možné při všech různých aktivitách, které jejich škola má, se zaměřit pouze na seniory.

Přiznám se, že mě osobně velmi zajímalo, jak respondenti odpoví na dvanáctou otázku rozhovoru. S jakými návrhy přijdou. Dostalo se mi zajímavých různorodých návrhů, které přivádím níže. Přesné znění dotazu: Jakým dalším způsobem byste řešil(a) mezigenerační spolupráci mezi žáky Vaší školy a seniory (ať už jednotlivci či zařízením pro seniory)?

Respondent A: „Měli jsme tu před pár lety babičku, která vedla rukodělný kroužek. To by byla určitě možnost. A ještě se mi líbí projekty, které už leckde fungují (týkají se ale mateřských školek), kdy do školek docházejí babičky a dědečkové a čtou dětem pohádky. Tady bych si uměla představit i širší spolupráci.“

Respondent B: „Dobře v naší vesnici funguje kulturní komise, se kterou mimo jiné jezdím do penzionu pro seniory. Přemýšlíme o zapojení dětí formou vystoupení k různým příležitostem.“

Respondent C: „No, na tuto otázku bych potřebovala trošku více času. Vymyslet by se toho dalo hodně. S jednotlivci – třeba nějaké tematické sezení dětí s někým, kdo má za sebou určitou životní zkušenost nebo zajímavou profesní kariéru. Se zařízením – pokud by bylo v naší obci, tak určitě by se dala najít různá mezigenerační propojení.“

Respondent D: „Máme teď počítačový kurz pro seniory. Napadlo mě, že bychom do toho mohli natáhnout děcka. Nejsem si ale jistý jestli by to senioři unesli. Moc jim to s počítačem nejde. Ale určitě by se dala najít spousta aktivit kam by se děcka natáhnout daly.“

Čtvrtý dílčí výzkumný cíl a výzkumná otázka

- Zjistit, zda se jednotlivé pohledy na tuto problematiku lišily dle věku a délky praxe respondentů.
- Jak se lišily pohledy na tuto problematiku dle věku a délky praxe respondentů?

Co se týká posledního výzkumného cíle a výzkumné otázky, došla jsem k překvapivému zjištění. Věk respondentů a ani délka jejich pedagogické praxe nebyli důvodem toho, aby se pohledy na tuto problematiku lišily. Ve stěžejních otázkách rozhovoru, které se tohoto čtvrtého výzkumného cíle týkají, se respondenti vzácně shodují.

Vidíte šanci zlepšit pohled mladé generace na generaci seniorů díky podporování mezigeneračního setkávání? (otázka číslo 22)

Respondent A: „Myslím, že jediné takhle.“

Respondent B: „Určitě se dají vztahy pořád zlepšovat.“

Respondent C: „To určitě ano.“

Respondent D: „Určitě ano.“

Myslíte, že by se podporováním mezigeneračního porozumění mohly do budoucna eliminovat neetické praktiky, které se v dnešní době vůči seniorům dějí? (poznámka: otázka číslo 23)

Respondent A: „*Do budoucna určitě ano. Pokud tuto generaci vychováme trošku jinak.*“

Respondent B: „*Určitě.*“

Respondent C: „*Věřím, že ano.*“

Respondent D: „*Určitě ano.*“

6.2 Závěrečná diskuze

Zde bych se ráda částečně vrátila k teorii mé práce. Chci nastínit propojení s částí praktickou, kterého jsem se po celou dobu snažila docílit.

V kapitole věnované právním normám jsem uvedla výčet předpisů, které se ochranou práv seniorů zabývají. Upozornila jsem také na problematiku spojenou se stárnutím. Na to jak je řešena u nás i ve světě. V praktické části jsem si chtěla ověřit, zda respondenti sdílí moji domněnku, že podporováním mezigeneračního porozumění a setkávání lze v budoucnu omezit nečestné praktiky vůči seniorům. Všichni čtyři shodně odpověděli, že ano. Podporování mezigeneračního porozumění a setkávání osobně shledávám (což už v mé práci několikrát bylo zmíněno) jako velmi důležité. Že nejen já, jsem se za pomoci citací z odborné literatury snažila prokázat v kapitole věnované mezigeneračnímu porozumění. Z vedených rozhovorů vyšlo najevo, že za důležité ba nezbytné ho považují i oslovení ředitelů základních škol. Každý z nich si pod pojmy mezigenerační porozumění a setkávání představuje sice něco malinko odlišného, ale to podstatné na čem se všichni shodují, je rodina. V ní je totiž položen základ mezigeneračního porozumění, na kterém by potom škola měla stavět. Podporovat mezigenerační setkávání a rozvíjet vztahy mezi dětmi, rodiči a seniory.

Poslední kapitolou v první části byla školská legislativa. Jejím úkolem bylo představit jak právní normy tak i dokumenty spojené se vzděláváním. Po prostudování Rámcového vzdělávacího programu jsem si vytypovala vzdělávací oblasti, ve kterých by se mohl najít prostor pro zařazení problematiky mezigeneračního porozumění a setkávání, a ochrany práv seniorů. Za pomoci otázek v rozhovoru jsem chtěla zjistit, zda tomu tak skutečně je. U všech čtyř oblastí se respondenti shodli na tom, že nejenom

že lze, ale někde dokonce je již využíváno. Dále moje otázky byly směřovány tak, abych se od vybraných ředitelů základních škol dozvěděla o dalších možnostech rozvíjení mezigeneračního porozumění a podporování setkávání generací v rámci školy. Jejich odpovědi pro mě byly přínosné a inspirující. Na jejich základě jsem také dospěla k jedné z možností dalšího výzkumu. Jedná se o vypracování návrhu ŠVP se zaměřením na mezigenerační komunikaci, porozumění a ochranu práv seniorů pro určitou ZŠ.

6.3 Shrnutí kapitoly

V této kapitole jsem vyhodnotila informace získané při rozhovorech s řediteli vybraných základních škol dle jednotlivých cílů mojí práce. Ke každému z nich jsem přiřadila odpovědi odpovídajících otázek rozhovoru. V závěrečné diskuzi jsem propojila část teoretickou s výsledným zjištěním v části praktické, aby vznikla ucelená představa o tom, jaký byl celkový záměr mojí práce.

ZÁVĚR

Tato práce pro mě byla zajímavou zkušeností. O mezigenerační problematice jsem se díky ní měla možnost z literatury i různých elektronických zdrojů dozvědět více. Neocenitelná pro mě byla příležitost zjistit názory jednotlivých ředitelů vybraných škol k této tématice. Vážím si toho, že se podělili o svoje životní i pedagogické zkušenosti. Bez nich by praktická část mojí práce nevznikla. Po skončení rozhovoru jsem s některými z nich ještě na dané téma diskutovala. Protože to již bylo mimo záznam rozhovoru, nejsou jejich slova v zápisech rozhovorů zachycena. Jeden výrok bych zde však i přesto ráda zmínila. Když jsem se ptala, jestli si myslí, že je nějaký zásadní rozdíl mezi dnešními dětmi oproti generacím předchozím, dozvěděla jsem se následující: *„Dříve nám do školy přicházely děti vychované, které jsme učili. Teď je to tak, že k nám přicházejí děti nevychované, a rodiče si myslí, že jim domů vrátíme děti dokonale vychované.“* Tady jsem si uvědomila, že musím doplnit a upřesnit jednu myšlenku, kterou zmiňuji v kapitole o mezigeneračním porozumění. Poukazuji v ní na důležitost posilování mezigenerační komunikace a také na to, že je nutné s ním začít již u dětí. Cituji: *„Vždyť právě ony budou těmi, kdo vychová další generaci. U dětí vše začíná. Od nich se vše odvíjí.“* S tím stále souhlasím a za svými slovy si stojím. Jako nezbytné zde však považuji doplnit to, že nejen u dětí, ale především u sebe by měl každý z nás začít. My jsme totiž těmi, kdo vychovává generaci dnešní. A s těžší bychom mohli po dětech chtít něco, co sami nedodržujeme. Zde si dovoluji použít jeden citát, který vše vystihuje: *„Neexistuje jiná rozumná forma výchovy než být příkladem - nelze-li jinak, tedy odstrašujícím.“* Albert Einstein. K tomu už nelze víc dodat.

V závěrečné diskuzi jsem shrnula cíle svojí práce v kontextu s teoretickou i praktickou částí. Jejich naplnění jsem dle získaných informací vyjádřila. Co bych zde ještě ráda zmínila je můj „vnitřní“ cíl, který zatím nikdy uvedený nebyl, protože jeho dosažení nebylo v průběhu psaní této práce možné zjistit. Pro mě je však tím nejdůležitějším a nejpodstatnějším. Chtěla jsem, aby moje práce byla nejen podložená fakty, ale také čtivá a přínosná.

Seznam použitých zkratk

Evropský svaz starší generace	EURAG
Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů	KZPS
Listina základních práv a svobod	LZPS
Ministerstvo práce a sociálních věcí	MPSV
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	MŠMT
Organizace spojených národů	OSN
Rada seniorů České republiky	RSČR
Rámcový vzdělávací program	RVP
Rámcový vzdělávací program pro gymnázia	RVP G
Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou	RVP GSP
Rámcový vzdělávací program pro jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky	RVP JŠ
Rámcový vzdělávací program pro obor základní školy speciální	RVP ZŠS
Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání	RVP PV
Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání	RVP SOV
Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání	RVP ZV
Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání	RVP ZUV
Sbírky	SB
Školní vzdělávací program	ŠVP
Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization	UNESCO
Základní škola	ZŠ

Literatura

- BÍLÝ, Jiří. *Výchova k občanství: učební texty pro 6.-9. ročník ZŠ a odpovídající ročníky osmiletého gymnázia. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1995, 247 s. ISBN 80-7168-187-3.*
- CIBULEC, Jindřich. *Soužití tří generací. 1. vyd. Praha: Práce, 1980.*
- ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDOVÁ. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 263 s. ISBN 978-80-247-3901-4.*
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu. 4., rozš. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008. ISBN 978-80-223-2391-8.*
- HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie. Vyd. 5. Praha: Portál, 2009, 166 s. ISBN 978-80-7367-639-1.*
- HAŠKOVCOVÁ, Helena. 2010. *Fenomén stáří. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.*
- HROZENSKÁ, Martina a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ. *Sociální péče o seniory. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 191 s. ISBN 978-80-247-4139-0.*
- *Charta základních práv a svobod: Dokumenty Evropské unie. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2001, (3). ISSN 1212-9364.*
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.*
- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 285 s. ISBN 80-7178-535-0.*

- JIRÁSKOVÁ, Věra. *Mezigenerační porozumění a komunikace*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 198 s. ISBN 80-86861-80-5.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují: eseje z dětské psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 1995, 108 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-058-8.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Vyd. 2. Praha: Avicenum, 1989, 336 s.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- MLÝNKOVÁ, Jana. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 192 s. ISBN 978-80-247-3872-7.
- *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001, 98 s. ISBN 80-211-0372-8.
- PELIKÁN, Jiří. *Výchova pro život*. Vyd. 1. Praha: ISV, 1997, 108 s. Pedagogika (ISV). ISBN 80-85866-23-4.
- PLAŇAVA, Ivo. *Průvodce mezilidskou komunikací: přístupy-dovednosti-poruchy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, 146 s. ISBN 8024708582.
- SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 225 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3850-5.
- ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Barbora BOLOMSKÁ. *Reminiscenční terapie*. 1. vyd. Praha: Galén, c2011, 112 s. ISBN 978-80-7262-711-0.
- ŠVARŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

- VETEŠKA, Jaroslav a Michaela TURECKIOVÁ. *Kompetence ve vzdělávání*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 159 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1770-8.
- ŽIŽLAVSKÝ, Martin. *Metodologie pro Sociální politiku a sociální práci*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3110-7.

Elektronické zdroje

- BERANOVÁ, Bohumila. Člověk v tísní Česká republika: *Mezigenerační setkávání na českých školách* [online]. [Cit.2016-02-10]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/cs/clanky/mezigeneracni-setkavani-na-ceskych-skolach>
- Práva seniorů a problematika stárnutí: *Prohlášení komise pro lidská práva OSN*. ProLékaře.cz [online]. [cit. 2015-10-03]. Dostupné z: http://www.prolekare.cz/pdf?id=gr_06_03_09.pdf
- RSČR: Rada seniorů České republiky, o. s. *EURAG – Nejstarší evropská organizace hájící práva seniorů úspěšně pokračuje do další padesátky!* [online]. [cit. 2015-10-29]. Dostupné z: <http://www.rscr.cz/2013/11/eurag-nejstarsi-evropska-organizace-hajici-prava-senioru-uspesne-pokracuje-do-dalsi-padesatky/>
- KŘENKOVÁ, Romana. Charita Česká republika: *Aktivní senioři. Právní postavení seniorů v České republice* [online]. [cit. 2015-10-31]. Dostupné z: <http://seniori.charita.cz/res/data/000169.pdf?seek=1331291302>
- MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)* [CD-ROM]. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009, 4738 s.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí: MPSV. *Jak mohou obce podpořit plán*

- pozitivního stárnutí: Moderní obec* [online]. [cit. 2015-10-21]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/16642>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí: MPSV. *Příprava na stárnutí: Příprava na stárnutí v České republice* [online]. [cit. 2015-10-24]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2856>
 - Ministerstvo práce a sociálních věcí: MPSV. *Senioři naše šance* [online]. [cit. 2015-10-24]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5480>
 - Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017: (aktualizovaná verze ke dni 31. prosince 2014). *MPSV: Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2015 [cit. 2015-09-29]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14540>
 - *Evropská sociální charta.* [Cit. 2015-10-14]. Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1218/esch.pdf>
 - *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV).* [Cit. 2015-11-20]. Dostupné na: <http://www.nuv.cz/file/442>.
 - ČESKO. Usnesení vlády č. 485 ze dne 15. května 2002 usnesení vlády České republiky o *Národním programu přípravy na stárnutí na období let 2003 až 2007* [online]. Vláda ČR (c) 2009-2016 [Cit. 2015-12-08]. Dostupné na: https://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/4BB9233F81FC1A24C12571B60070851A
 - ČESKO. Usnesení vlády č. 8 ze dne 9. ledna 2008 usnesení vlády České republiky o *Národním programu přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012* [online]. Vláda ČR (c) 2009-2016 [Cit. 2015-11-30]. Dostupné na: [https://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/78318791FB185F6EC125755C002AF070/\\$FILE/8%20uv080109.0008.pdf](https://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/78318791FB185F6EC125755C002AF070/$FILE/8%20uv080109.0008.pdf)

- ČESKO. Usnesení vlády č. 584 ze dne 14. července 2014 usnesení vlády České republiky ke *Zprávě o plnění Národního akčního plánu podporujícího pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017 za rok 2013* [online]. Vláda ČR © 2016 [Cit. 2015-12-07]. Dostupné na: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/VPRA9M5DE-MLN>
- ČESKO. Usnesení vlády č. 218 ze dne 30. března 2015 usnesení vlády České republiky o *Národním akčním plánu podporujícího pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017* (aktualizovaná verze ke dni 31. prosince 2014) [online]. Vláda ČR © 2016 [Cit. 2015-12-12]. Dostupné na: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/VPRA9V8A7VRR>
- ČESKO. Zákon č. 549 ze dne 5. prosince 1991 *o soudních poplatcích* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-12-10]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-549>
- ČESKO. Předpis č. 2 ze dne 16. prosince 1992 usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení *Listiny základních práv a svobod* jako součásti ústavního pořádku České republiky [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-12-10]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>
- ČESKO. Zákon č. 42 ze dne 16. února 1994 *o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-10-10]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1994-42>
- ČESKO. Zákon č. 155 ze dne 30. června 1995 *o důchodovém pojištění* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-10-10]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>
- ČESKO. Zákon č. 101 ze dne 4. dubna 2000 *o ochraně osobních údajů a změně některých zákonů* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2016-02-28]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-101>

- ČESKO. Zákon č. 122 ze dne 7. dubna 2000 *o ochraně sbírek muzejní povahy a změně některých dalších zákonů* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-10-14]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-122>
- ČESKO. Zákon č. 170 ze dne 9. dubna 2002 *o válečných veteránech* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-12-10]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-170>
- ČESKO. Zákon č. 198 ze dne 24. dubna 2002 *o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-10-17]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-198>
- ČESKO. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004 *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-11-19]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>
- ČESKO. Zákon č. 563 ze dne 24. září 2004 *o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-11-22]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>
- ČESKO. Zákon č. 251 ze dne 3. května 2005 *o inspekci práce* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-10-10]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-251>
- ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 *o sociálních službách* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-10-17]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>
- ČESKO. Zákon č. 111 ze dne 14. března 2006 *o pomoci v hmotné nouzi* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-10-17]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>
- ČESKO. Zákon č. 135 ze dne 14. března 2006 *kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-

10-14]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-135>

- ČESKO. Zákon č. 262 ze dne 21. dubna 2006 *zákoník práce* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-10-14]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262>
- ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 *trestní zákoník* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-10-10]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>
- ČESKO. Zákon č. 198 ze dne 23. dubna 2009 *o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-10-17]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>
- ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 *občanský zákoník* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-10-14]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>
- ČESKO. Nález ústavního soudu č. 116 ze dne 12. března 2008 *ve věci návrhu na zrušení některých ustanovení zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce* [online]. © AION CS 2010-2016 [Cit. 2015-10-24]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-116>
- DYMÁKOVÁ, Sylvie. *Šmejdi* [dokumentární film]. ČT1 [online]. © Česká televize 1996–2016 [Cit. 2013-10-1]. Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10536031201-smejdi/>

Seznam příloh

1. Otázky rozhovoru
2. Přepis rozhovoru – Respondent A
3. Přepis rozhovoru – Respondent B
4. Přepis rozhovoru – Respondent C
5. Přepis rozhovoru – Respondent D
6. Pomocná mapa pro vyhodnocení rozhovorů

Příloha č. 1 - Otázky rozhovoru

1. Co Vás jako první napadne, když se řekne mezigenerační porozumění?
2. Co Vás jako první napadne, když se řekne mezigenerační setkávání?
3. Znáte dokument Šmejdi Silvie Dymákové?
4. Vyvol ve Vás tento dokument nějaké negativní pocity?
5. Vyvolal ve Vás tento dokument nějaké pozitivní pocity?
6. Máte ve svém okolí někoho, kdo má vlastní zkušenost s neetickými praktikami vůči seniorům?
7. Myslíte si, že je vhodné u dětí podporovat mezigenerační porozumění?
8. Myslíte si, že se v dnešní době v rodinách u dětí podporuje úcta ke stáří?
9. Jak vnímáte svoji úlohu při podporování mezigeneračního porozumění ve Vaší škole?
10. Má Vaše škola pravidelné aktivity, které mezigenerační setkávání podporují?
11. Shledáváte tyto aktivity jako dostačující?
12. Jakým dalším způsobem byste řešil(a) mezigenerační spolupráci mezi žáky Vaší školy a seniory (ať už jednotlivci či zařízením pro seniory)?
13. Máte pozitivní zkušenosti ze setkávání či spolupráce dětí se seniory?
14. Máte negativní zkušenosti ze setkávání či spolupráce dětí se seniory?
15. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Člověk a jeho svět.
16. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Člověk a společnost.
17. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Umění a kultura.
18. Využíváte ve Vaší škole volitelný obor Dramatická výchova?

19. Myslíte si, že by právě obor Dramatická výchova v sobě mohl skrývat potenciál vhodný k podporování mezigeneračního porozumění a setkávání dětí se seniory?
20. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Člověk a svět práce.
21. Jsou v rámci Vašeho ŠVP tématické okruhy, do kterých by se podporování mezigeneračního setkávání mohlo zařadit?
22. Vidíte šanci zlepšit pohled mladé generace na generaci seniorů díky podporování mezigeneračního setkávání?
23. Myslíte, že by se podporováním mezigeneračního porozumění mohly do budoucna eliminovat neetické praktiky, které se v dnešní době vůči seniorům dějí?

Příloha č. 2 – Přepis rozhovoru – Respondent A

Pouze I. stupeň

Pohlaví	Věk	Délka ped. praxe	V pozici ředitelky
Žena	45	28	19

Hlavní otázky rozhovoru:

1. Co Vás jako první napadne, když se řekne mezigenerační porozumění?

„Rodina v celé své komplexnosti. Od dětí až po prarodiče.“

2. Co Vás jako první napadne, když se řekne mezigenerační setkávání?

„Tak asi opět rodina – její setkávání. Nebo jiné setkávání třeba na vesnici. V souvislosti se školou akce pro rodiče a prarodiče.“

3. Znáte dokument Šmejdi Silvie Dymákové?

„Slyšela jsem o něm, ale neviděla jsem ho.“

4. Vyvol ve Vás tento dokument nějaké negativní pocity?

Vzhledem ke třetí otázce, zůstalo bez odpovědi.

5. Vyvolal ve Vás tento dokument nějaké pozitivní pocity?

Vzhledem ke třetí otázce, zůstalo bez odpovědi.

6. Máte ve svém okolí někoho, kdo má vlastní zkušenost s neetickými praktikami vůči seniorům?

„Ano, moje prababička.“

7. Myslíte si, že je vhodné u dětí podporovat mezigenerační porozumění?

„Nezbytné.“

8. Myslíte si, že se v dnešní době v rodinách u dětí podporuje úcta ke stáří?

„Je to dost individuální. Jak v které rodině. Ale dle mého názoru to není tak automatické, jak by mělo být.“

9. Jak vnímáte svoji úlohu při podporování mezigeneračního porozumění ve Vaší škole?

„Určitě vnímám. Jednak mi to vychází z RVP, ale nejde jen o školní kurikulum. Děláme různé besídky a akce, aby sem mohli prarodiče přijít.“

10. Má Vaše škola pravidelné aktivity, které mezigenerační setkávání podporují?

„Ano. Besídky (Mikulášská, Vánoční) a různé akce již od podzimu jako je – slavnostní zahájení školního roku, dýňování, Vánoční jarmark se zpíváním a rozsvěcováním vánočního stromu, Den otevřených dveří, Školní akademii, rozloučení se školním rokem. Na všechny tyto akce jsou zváni jak rodiče, tak prarodiče. A pravidelně každý rok v říjnu děti z naší školy vystupují na Dni seniorů, který pořádá Sbor pro občanské záležitosti místního obecního úřadu.“

11. Shledáváte tyto aktivity jako dostačující?

„Nevím jestli dostačující, ale myslím, že na nás je těch aktivit až dost.“

12. Jakým dalším způsobem byste řešil(a) mezigenerační spolupráci mezi žáky Vaší školy a seniory (ať už jednotlivci či zařízením pro seniory)?

„Měli jsme tu před pár lety babičku, která vedla rukodělný kroužek. To by byla určitě možnost. A ještě se mi líbí projekty, které už leckde fungují (týkají se ale mateřských školek), kdy do školek docházejí babičky a dědečkové a čtou dětem pohádky. Tady bych si uměla představit i širší spolupráci.“

13. Máte pozitivní zkušenosti ze setkávání či spolupráce dětí se seniory?

„Určitě ano. Myslím, že prarodiče společné besídky a akce oceňují. Jsou pro ně důležité.“

14. Máte negativní zkušenosti ze setkávání či spolupráce dětí se seniory?

„Negativní ne.“

15. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Člověk a jeho svět.

„Tam už to vlastně je dané. Máme jednak v kurikulu klíčové kompetence, a jednak

se to dá podpořit v mimoškolních aktivitách – mimo obsah vzdělávání. “

16. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Člověk a společnost.

Zůstává bez odpovědi (pouze I. stupeň).

17. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Umění a kultura.

„Vidím možnost formou projektu, výjezdu. “

18. Využíváte ve Vaší škole volitelný obor Dramatická výchova?

„Nemáme ho vyčleněný zvlášť jako předmět (pouze jako volitelný kroužek). Ale je součástí jazykové komunikace – předmět KSV (Komunikační slohová výchova). Tady se tedy určitě dá využít. “

19. Myslíte si, že by právě obor Dramatická výchova v sobě mohl skrývat potenciál vhodný k podporování mezigeneračního porozumění a setkávání dětí se seniory?

„Teoreticky ano, z toho pohledu kdy děti vystupují pro seniory. Navíc v naší vesnici funguje úžasný ochotnický sbor, kde by se dala rozvinout spolupráce a najít tak propojení mezi generacemi. “

20. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Člověk a svět práce.

„ U nás vlastně funguje to, že děti vyrábějí pro rodiče a prarodiče k různým příležitostem dárky. A také každoročně s prvňáčky navštívujeme místní živnostníky, řemeslníky a ordinaci obvodní lékařky. Někteří z nich jsou již v seniorském věku. “

21. Jsou v rámci Vašeho ŠVP tématické okruhy, do kterých by se podporování mezigeneračního setkávání mohlo zařadit?

„Určitě by se dalo přímo a detailně zařadit. V podstatě to v něm máme uvedeno jako spolupráce s rodinou.“

22. Vidíte šanci zlepšit pohled mladé generace na generaci seniorů díky podporování mezigeneračního setkávání?

„Myslím, že jediné takhle.“

23. Myslíte, že by se podporováním mezigeneračního porozumění mohly do budoucna eliminovat neetické praktiky, které se v dnešní době vůči seniorům dějí?

„Do budoucna určitě ano. Pokud tuto generaci vychováme trošku jinak.“

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru – Respondent B

Pouze I. stupeň

Pohlaví	Věk	Délka ped. praxe	V pozici ředitelky
Žena	45	14	6

Hlavní otázky rozhovoru:

1. **Co Vás jako první napadne, když se řekne mezigenerační porozumění?**

„Asi vztah dětí, rodičů a prarodičů.“

2. **Co Vás jako první napadne, když se řekne mezigenerační setkávání?**

„Návštěvy u prarodičů, společné akce, oslavy.“

3. **Znáte dokument Šmejdi Silvie Dymákové?**

„Vím z doslechu o čem je, ale sama jsem ho neviděla. Už jsem si říkala vícekrát, že se na něho musím podívat.“

4. **Vyvol ve Vás tento dokument nějaké negativní pocity?**

„To co o něm vím, ve mně vyvolalo negativní pocity.“

5. **Vyvolal ve Vás tento dokument nějaké pozitivní pocity?**

„Ne.“

6. **Máte ve svém okolí někoho, kdo má vlastní zkušenost s neetickými praktikami vůči seniorům?**

„Ne.“

7. **Myslíte si, že je vhodné u dětí podporovat mezigenerační porozumění?**

„Určitě je to potřeba v dětech pěstovat.“

8. **Myslíte si, že se v dnešní době v rodinách u dětí podporuje úcta ke stáří?**

„Asi jak v kterých rodinách. Já myslím, že když to v rodině funguje dobře a mají tam vztahy vypěstované s prarodiči, tak ano. Ale v každé rodině to tak určitě nebude.“

9. Jak vnímáte svoji úlohu při podporování mezigeneračního porozumění ve Vaší škole?

„My to máme zaběhnuté, protože jsme vesnická malotřídní škola a máme veškeré naše akce i pro seniory.“

10. Má Vaše škola pravidelné aktivity, které mezigenerační setkávání podporují?

„Ano. Máme pět pravidelných aktivit – zpívání u vánočního stromu, Pobesedu (sezvou se všichni občané, babičky, dědečkové a děti mají vystoupení zaměřené na regionální tance). Akademii, Den dětí, a Vánoční dárkování – děti vyrábějí pro seniory nad 60 let dárečky, které jim potom předává místní Kulturní komise.“

11. Shledáváte tyto aktivity jako dostačující?

„Zatím určitě ano. My to máme hodně propojené s děním ve vesnici. Ale určitě by se daly vymyslet další.“

12. Jakým dalším způsobem byste řešil(a) mezigenerační spolupráci mezi žáky Vaší školy a seniory (ať už jednotlivci či zařízením pro seniory)?

„Dobře v naší vesnici funguje kulturní komise, se kterou mimo jiné jezdím do penzionu pro seniory. Přemýšlíme o zapojení dětí formou vystoupení k různým příležitostem.“

13. Máte pozitivní zkušenosti ze setkávání či spolupráce dětí se seniory?

„Mám dobré zkušenosti. Děti když mají pro rodiče či prarodiče vystupovat, tak to berou vážně.“

14. Máte negativní zkušenosti ze setkávání či spolupráce dětí se seniory?

„Ne.“

15. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Člověk a jeho svět.

„Formou besed. Míváme pozvanou místní paní kronikářku. Určitě by se dalo vymyslet víc.“

16. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Člověk a společnost.

Zůstává bez odpovědi (pouze I. stupeň).

17. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Umění a kultura.

„Určitě se dá. Máme bývalou naši paní učitelku, která už je v důchodu a vede folklorní tance. Nebo se dá pozvat někdo ze seniorů např. spisovatel nebo někdo, kdo vedl nějaký umělecký spolek.“

18. Využíváte ve Vaší škole volitelný obor Dramatická výchova?

„Ne, a nemáme ani dramatický kroužek. Spíš to zapojujeme do výuky. Například do slohu v rámci ČJ.“

19. Myslíte si, že by právě obor Dramatická výchova v sobě mohl skrývat potenciál vhodný k podporování mezigeneračního porozumění a setkávání dětí se seniory?

„Určitě. Například prostor pro divadelní představení, či různé taneční vystoupení pro prarodiče a rodiče.“

20. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Člověk a svět práce.

„Jako dítě jsem zažila jednu starší paní, která nás ve škole učila vyšívat. Když jsem se s kolegy o tomto bavila, napadlo nás oslovit prarodiče, jestli by s něčím, co umějí a myslí si, že by bylo vhodné předat dětem, nechtěli do školy přijít. Zatím se nám bohužel nikdo neozval.“

21. Jsou v rámci Vašeho ŠVP tématické okruhy, do kterých by se podporování mezigeneračního setkávání mohlo zařadit?

„Určitě.“

22. Vidíte šanci zlepšit pohled mladé generace na generaci seniorů díky podporování mezigeneračního setkávání?

„Určitě se dají vztahy pořád zlepšovat.“

23. Myslíte, že by se podporováním mezigeneračního porozumění mohly do budoucna eliminovat neetické praktiky, které se v dnešní době vůči seniorům dějí?

„Určitě.“

Příloha č. 4 – Přepis rozhovoru – Respondent C

I. i II. stupeň

Pohlaví	Věk	Délka ped. praxe	V pozici ředitele
Žena	54	21	12

Hlavní otázky rozhovoru:

1. **Co Vás jako první napadne, když se řekne mezigenerační porozumění?**

„Rodina. Několika generační soužití v rodině.“

2. **Co Vás jako první napadne, když se řekne mezigenerační setkávání?**

„Setkání rodiny. Lidí více generací.“

3. **Znáte dokument Šmejdi Silvie Dymákové?**

„Ano, znám. Viděla jsem ho.“

4. **Vyvol ve Vás tento dokument nějaké negativní pocity?**

„Byla jsem z praktik prodejců znechucena.“

5. **Vyvolal ve Vás tento dokument nějaké pozitivní pocity?**

„Pozitivní ne.“

6. **Máte ve svém okolí někoho, kdo má vlastní zkušenost s neetickými praktikami vůči seniorům?**

„Ano. Kamarádka mojí maminky.“

7. **Myslíte si, že je vhodné u dětí podporovat mezigenerační porozumění?**

„Určitě ano.“

8. **Myslíte si, že se v dnešní době v rodinách u dětí podporuje úcta ke stáří?**

„Myslím, že ne tolik jako dříve. Ale to bychom se na to museli podívat rodinu po rodině. Jsou velké rozdíly.“

9. Jak vnímáte svoji úlohu při podporování mezigeneračního porozumění ve Vaší škole?

„I když jsem o tom přesně takhle nepřemýšlela, tak ji určitě vnímám. Snažím se v naší škole směřovat veškeré aktivity, tak aby byly přístupné všem generacím. Velký úspěch u prarodičů má Den otevřených dveří. Využívají ho i senioři, kteří nemají ve škole žádné vnoučce.“

10. Má Vaše škola pravidelné aktivity, které mezigenerační setkávání podporují?

„Máme všechny naše aktivity (besídky a všechny možné akce jako vánoční, velikonoční, Školní akademii) nejen pro rodiče ale i pro prarodiče. “

11. Shledáváte tyto aktivity jako dostačující?

„Určitě by se dalo dělat více, ale časový rozpočet nám to moc nedovoluje.“

12. Jakým dalším způsobem byste řešil(a) mezigenerační spolupráci mezi žáky Vaší školy a seniory (ať už jednotlivci či zařízení pro seniory)?

„No. Na tuto otázku bych potřebovala trochu více času. Vymyslet by se toho dalo hodně. S jednotlivci – třeba nějaké tematické sezení dětí s někým, kdo má za sebou určitou životní zkušenost nebo zajímavou profesní kariéru. Se zařízením – pokud by bylo v naší obci, tak určitě by se dala najít různá mezigenerační propojení.“

13. Máte pozitivní zkušenosti ze setkávání či spolupráce dětí se seniory?

„Jedině pozitivní.“

14. Máte negativní zkušenosti ze setkávání či spolupráce dětí se seniory?

„Nevím o žádné negativní.“

15. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Člověk a jeho svět.

„Možnost předávat dětem osobně a barvitěji svoje zkušenosti, to co zažili.“

16. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Člověk a společnost.

„Stejně jako u předchozí otázky, která se týkala prvního stupně, Jen s ohledem na vyšší

věk dětí. Velkou možnost vidím v hodinách Dějepisu.“

- 17. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Umění a kultura.**

„Výstavy, divadelní představení – povídání o kultuře s někým, kdo má letité zkušenosti v této oblasti. Určitě také vedení kroužků – výtvarných, hudebních.“

- 18. Využíváte ve Vaší škole volitelný obor Dramatická výchova?**

„Ne. Máme pouze kroužek.“

- 19. Myslíte si, že by právě obor Dramatická výchova v sobě mohl skrývat potenciál vhodný k podporování mezigeneračního porozumění a setkávání dětí se seniory?**

„Zřejmě mohl. Záleželo by na tom, jak by se tento obor pojal. Na co přesně by byl zaměřen.“

- 20. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Člověk a svět práce.**

„Na to už jsem vlastně odpovídala v některé z předcházejících otázek (pozn. otázka č.12). Zkušenosti seniorů s určitou profesí, kterou by dětem mohli zprostředkovat.“

- 21. Jsou v rámci Vašeho ŠVP tématické okruhy, do kterých by se podporování mezigeneračního setkávání mohlo zařadit?**

„Určitě ano.“

- 22. Vidíte šanci zlepšit pohled mladé generace na generaci seniorů díky podporování mezigeneračního setkávání?**

„To určitě ano.“

- 23. Myslíte, že by se podporováním mezigeneračního porozumění mohly do budoucna eliminovat neetické praktiky, které se v dnešní době vůči seniorům dějí?**

„Věřím, že ano.“

Příloha č. 5 – Přepis rozhovoru – Respondent D

I. i II. stupeň

Pohlaví	Věk	Délka ped. praxe	V pozici ředitele
Muž	61	38	26

Hlavní otázky rozhovoru:

1. Co Vás jako první napadne, když se řekne mezigenerační porozumění?

„Příjemné vztahy napříč generacemi.“

2. Co Vás jako první napadne, když se řekne mezigenerační setkávání?

„Ve stavu k rodině různá setkávání napříč rodinou. Ve vztahu ke škole – takové setkávání, aby děcka dostaly informace o jiné generaci než jsou ony.“

3. Znáte dokument Šmejdi Silvie Dymákové?

„Jasně.“

4. Vyvol ve Vás tento dokument nějaké negativní pocity?

„Neodsuzuji ani jednu stranu. Beru to tak že Ti si vydělávají. Možná dobře, že to někdo natočil.“

5. Vyvolal ve Vás tento dokument nějaké pozitivní pocity?

„Ne.“

6. Máte ve svém okolí někoho, kdo má vlastní zkušenost s neetickými praktikami vůči seniorům?

„Ano. Moje máma, za kterou jsem asi 3x řešil různé dopisy, když ji oblbli. Potom jsem se dopracoval do fáze, kdy jsem psal dopisy i pro její sousedku a bojoval za ně. A vždycky jsme vybojovali.“

7. Myslíte si, že je vhodné u dětí podporovat mezigenerační porozumění?

„Určitě. 100%.“

8. Myslíte si, že se v dnešní době v rodinách u dětí podporuje úcta ke stáří?

„To záleží na rodinách. Každá rodina je jiná. Obrátím to – máme ve škole spoustu prarodičů, kteří vychovávají vnuky a vnučky, protože rodina selhala. Role prarodičů je dle mě nezastupitelná.“

9. Jak vnímáte svoji úlohu při podporování mezigeneračního porozumění ve Vaší škole?

„My to nemáme v RVP nikde dané. Ale jsme škola, která kdykoli něco dělá pro veřejnost, tak to dělá i pro seniory.“

10. Má Vaše škola pravidelné aktivity, které mezigenerační setkávání podporují

„Pravidelně v říjnu pořádáme celodenní Den otevřených dveří pro seniory. Programy pro seniory, vystoupení pro seniory, předávání vysvědčení prvňákům – vždycky když děláme pozvánky, tak oslovení je vždycky – Milá babičko, milý dědečku, maminko, tatínku. Ať přijde celá rodina a ať má radost z děcek. Teď se jezdí s děckama lyžovat. Byl jsem se tam jeden den podívat a okolo stálo asi 15 lidí, kteří se na ně taky přijely podívat. A polovina byla babiček a dědečků. Takže dobrý. Pán bůh zaplat', že to tak funguje.“

11. Shledáváte tyto aktivity jako dostačující?

„Vzhledem k tomu, co všechno děláme tak asi jo. Nemůžeme dělat jenom zaměření na seniory.“

12. Jakým dalším způsobem byste řešil(a) mezigenerační spolupráci mezi žáky Vaší školy a seniory (ať už jednotlivci či zařízení pro seniory)?

„Máme teď počítačový kurz pro seniory. Napadlo mě, že bychom do toho mohli natáhnout děcka. Nejsem si ale jistý jestli by to senioři unesli. Moc jim to s počítačem nejde. Ale určitě by se dala najít spousta aktivit kam by se děcka natáhnout daly.“

13. Máte pozitivní zkušenosti ze setkávání či spolupráce dětí se seniory?

„Naprosto.“

14. Máte negativní zkušenosti ze setkávání či spolupráce dětí se seniory?

„Nepamatuji si. Jen někdy bývají senioři kritičtější vůči této generaci.“

15. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního

setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Člověk a jeho svět.

„Určitě. Ta říjnová akce je vlastně pořádaná v návaznosti na průřezové téma Osobnostní a sociální výchova.“

16. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Člověk a společnost.

„Navazuje to na první stupeň. Na druhém stupni máme předmět Osobnostní a sociální výchova, který se k tomu vztahuje.“

17. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Umění a kultura.

„Určitě.“

18. Využíváte ve Vaší škole volitelný obor Dramatická výchova?

„Ne.“

19. Myslíte si, že by právě obor Dramatická výchova v sobě mohl skrývat potenciál vhodný k podporování mezigeneračního porozumění a setkávání dětí se seniory?

„Nemám s tím zkušenosti takže nevím. Máme dva kroužky dramatické výchovy, ale nemáme je zaměřené na podporování mezigeneračního porozumění a setkávání.“

20. Z Vašich zkušeností řekněte, jak by se dalo podporování mezigeneračního setkávání a porozumění zařadit do vzdělávací oblasti RVP ZV Člověk a svět práce.

„No, tam docela účinně. Spousta těch lidí pracovalo v oborech, který ty děcka ani někdy nepoznaly. My bychom si toužebně přáli, abychom těch seniorů měli hodně a oni třeba šli do dílen a s těma děckama něco vyráběli. Aby myslivec byl schopen povykládat o myslivcích. Nebo včelař o včelách. To se nám občas stává, že nám takhle někdo se seniorů přijde do výuky. Většinou už třídní učitelky znají svoje lidi nebo se někdo

ze seniorů nabídne sám.“

21. Jsou v rámci Vašeho ŠVP tématické okruhy, do kterých by se podporování mezigeneračního setkávání mohlo zařadit?

„Ano.“

22. Vidíte šanci zlepšit pohled mladé generace na generaci seniorů díky podporování mezigeneračního setkávání?

„Určitě ano.“

23. Myslíte, že by se podporováním mezigeneračního porozumění mohly do budoucna eliminovat neetické praktiky, které se v dnešní době vůči seniorům dějí?

„Určitě ano.“

Příloha č. 6 – Pomocná mapa pro vyhodnocení rozhovorů

Hlavní výzkumná otázka:

Jaký je přístup ředitelů vybraných ZŠ na zařazení problematiky mezigeneračního porozumění a setkávání, a ochrany práv seniorů do RVP ZV případě do ŠVP?

Pro vyhodnocení použijí odpovědi z rozhovoru číslo: **1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 22, 23**

Specifické výzkumné otázky:

- 1. Jaké mají respondenti zkušenosti se spoluprací jejich školy se seniory?**

Pro vyhodnocení použijí odpovědi z rozhovoru číslo: **9, 10, 11, 13, 14**

- 2. Jaké jsou možnosti pro zařazení problematiky mezigeneračního porozumění a setkávání, a ochrany práv seniorů do vzdělávacích zmíněných oblastí RVP ZŠ? (Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Umění a kultura)**

Odpovědi na otázky z rozhovoru číslo: **15, 16, 17, 18, 19, 20, 21**

- 3. Jakým způsobem by se dle respondentů mohla spolupráce jejich školy se seniory rozvíjet?**

Pro vyhodnocení použijí odpovědi z rozhovoru číslo: **11, 12, 13, 14**

- 4. Jak se lišily pohledy na tuto problematiku dle věku a délky praxe respondentů?**

Pro vyhodnocení použijí odpovědi z rozhovoru číslo: **22, 23**